

Miért nem bírják a magyarokat?

Miért nem bírják a magyarokat?

Pannonica Kiadó

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:

Xenophobe's Guide to The Hungarians

Oval Books

335 Kennington Road

London SE11 4QE

Copyright © Oval Projects 1995

Fordította: MERÉNYI ÁGNES

Minden jog fenntartva

A Kiadó engedély nélkül e kiadvány egyetlen részlete sem adható ki újra, nem tárolható, nem vihető át sem elektronikus, sem mechanikus, sem egyéb másolási technikával semmiféle rendszerbe.

Hungarian translation © Merényi Ágnes

Hungarian edition © Pannonica Kiadó

ISBN 963 9252 41 7

ISSN 1585-6380

Felelős kiadó a Pannonica Kiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Siklósi Ágnes

Tördelés: Typo D'Apo Bt.

Nyomdai kivitelezés: Szekszárdi Nyomda Kft.

Felelős vezető: Vadász József

Tartalom

Nemzettudat és identitás

Nemzeti karakter

Értékek és magatartásformák

A család

Jó modor és viselkedés

Mániák

Szokások és hagyományok

Humorérzék

Szabadidő, szórakozás

Kultúra

Evés-ivás

Egészség és higiénia

Intézményrendszerek

Bűn és bűnhődés

Kormányzat és politika

Üzlet

Nyelv és gondolkodás

Társalgás és gesztusok

A magyar lakosság lélekszáma 10 millió. A csehek szintén 10 millióan vannak, az osztrákok 8, a szlovákok és a szlovének 5, a horvátok 4 és fél, a románok 22, a lengyelek 38, az ukránok 51 millióan.

2 millió magyar (minden ötödik) lakik Budapesten.

Magyarország területe nagyjából megegyezik Portugáliáéval és valamivel nagyobb Ausztriánál, de hatszor elférne Franciaország területén.

Nemzettudat és identitás

A kínzó kétely

A magyarokat idestova ezer éve kínozza a kétely: keletinek vagy nyugatinak tekintsék magukat? Egy régi mondás szerint Magyarország Európa köldökében van, azaz pontosan félúton kelet és nyugat között. A magyarok szeretik azt képzelni, hogy országuk valójában Nyugat-Európa része. Ha netán más nemzetek úgy vélekednének, hogy Magyarország Kelet-, esetleg Közép-Európában helyezkedik el, a magyarok úgy ítélnék meg, hogy itt az ideje nyugatra költözni. Elégge lelombozza őket a gondolat, hogy Nyugat-Európának úgy is jó, ha a magyarok maradnak, ahol vannak.

E dilemmáról könyvtárnyi írás született már, és a kérdés tüzetes vizsgálatára tömérdek idő állt rendelkezésre, amióta Szent István király 1000 körül meghonosította az országban a kereszténységet. Az elmúlt 200 év során született is valamiféle válasz: a magyar teljesen elnyugatiasodott nép, amely ugyanakkor büszke urál-altáji gyökereire. A meghatározásokon és a nemzeti célokon aztán tovább folyik a vita. Legyen-e a nemzet büszke csikósaira, akik akrobatikus lovasmutatványaikkal kápráztatják el a turistákat az Alföldön, vagy inkább koncentráljon a fizető autópályák építésére, hogy ugyanezen turistákat kétszer is megfajhassék?

A keleti hagyományok tovább élnek. Bizonyos keleties vonások teszik utánozhatatlanná a magyar képzőművészetet, költészetet és népzeneét, melyre a magyarok egyfajta különlegességgként tekintenek. És ott van még a sokat vitatott kérdés: ki az igazi magyar? Szigorúan antropológiai értelemben csakis azok a magyarok, akik 896 körül a Kárpát-medencébe Árpád vezérrel érkező törzsek tagjainak leszármazottai. Találkozhatunk is országszerte ezekkel a sovány, barna hajú, rendszerint magas járomcsontú emberekkel, ám a lakosság ma már számtalan etnikum, germán, szláv, román és más elemek keveréke. Szerencsére a közmegegyezés szerint magyar az, aki annak vallja magát.

Hogyan látják magukat?

A magyarok szilárd meggyőződése, hogy az ő országuk a legszebb a világon. E véleményüket a következő megállapításokra alapozzák:

1. Magyarország a világ legszebb országa – máskülönben a magyar honfoglalók továbblovagoltak volna, hogy különbet keressenek.
2. Magyarország a világ legszebb országa – hiszen a kivándorlók is folyton hazájának szépségét csodálni, még ha a múltban a legszörnyűbb igazságtalanságok közepette űzték is el őket.
3. Magyarország a világ legszebb országa – hiszen egy nagy 19. századi romantikus költő ezt írta róla: "...Ha a föld Isten kalapja, hazánk a bokréta rajta..."*

Hogyan látnak másokat?

Az első világháború után Magyarország területének 70 százalékát elveszítette. A magyarok sem feledni, sem megbocsátani nem tudják ezt a veszteséget, s ez az oka annak, hogy rossz szemmel néznek szomszédaikra, akikről úgy gondolják, elorozták e területeket.

Igaz, már a térkép átrajzolása előtt is mély megvetéssel tekintettek rájuk. A románokat piszkosnak és "szőrös talpúnak" tartják, afféle simlis balkáni népségnek. A szlovákok tompa agyúak és pimaszok, a szerbek megbízhatatlanok és összeférhetetlenek. A cseheket unalmas és aggályoskodó sörisszának titulálják, bár lelkük mélyén irigykednek rájuk diplomáciai sikereikért (és jó filmjeikért).

Ami pedig az oroszokat illeti, a szovjet elnyomás évtizedeit csakis úgy lehetett túlélni, ha egyszerűen megvetették őket, mint afféle primitív és lusta szláv nációt. A szocializmus időszakában a magyarországi iskolákban kötelező tantárgy volt az orosz nyelv, ám iskolások tízezrei szabotálták a tanulást passzív ellenállásként. Néhányan ma már bánják, hogy nem olvashatják Puskind és Tolsztojt eredetiben, és egy szót sem tudnak kinyögni, amikor korábbi elnyomóikkal kereskednek. Úgy gondolják, az a sok év az iskolapadban erre igazán felkészíthette volna őket.

A magyarok egyetlen szomszédjukkal vállalnak némi közösséget, mégpedig a gazdag és takaros Ausztriával. Úgy érzik, legalább a kék Duna két országa, az operettkedvelők, a farsangi bálók, aromás kávék és krémes sütemények népe tartson össze. Történelmi okokból a magyarok a lengyeleket is kedvelik, akikkel egyszer még közös királyuk is volt. Ugyancsak történelmi, sőt őstörténeti okokból a finnekkel is rokonszenveznek, akik az egyetlen hozzájuk hasonló méretű és finnugor nyelvet beszélő nép.

A németeket (meg az amerikaiakat) gazdagságukért és különösen ipari hatalmukért tisztelik. Magyarország hagyományosan Európa német érdekszférájába tartozott. A német kulturális és műszaki örökség hatása ma is nyilvánvaló. Az ajtók a német módi szerint nyílnak, a csavarok német módra fordulnak, a gépeket és az épületeket a német gyártási alapelvek szerint tervezik, s bizonyos tekintetben az emberek is német módra gondolkodnak.

Az idősebb nemzedékek valamennyire beszéltek németül, de ez már a múlté. Manapság gyakran lehetünk fültanúi ilyesféle jeleneteknek a budapesti utcán:

Német (vagy németül beszélő) turista:

– Sprechen Sie Deutsch? (Beszél németül?)

Magyar válasz:

– Ja! – Az igenlő válasz azonban nem azt jelenti, hogy a kérdezett személy folyékonyan beszél németül, pusztán azt, hogy a kérdést megértette.

A magyarok leginkább az úgynevezett "civilizált" nyugati népekre tekintenek tisztelettel, különösen az angolokra és a franciákra. Minél kevésbé ismerik, annál inkább kedvelik őket. A távolság növeli az elfogultságot. Ezért aztán első számú kedvenceik az amerikaiak.

A franciák tudnak élni és szeretni, kulturális teljesítményük irigylésre méltó, de miért nem barátságosabbak? Az angolok... hát az egy külön világ! A 19. században Magyarországon valóságos angломánia dúlt, amely az arisztokrácia köréből indult, akik tweedzakóban feszítettek, rókavadászatokat rendeztek és bevezették a

---

* Petőfi Sándor: A magyar nemzet (A szerk.)

lóversenyt az országban. Az angolok hagyománytisztelőt egy olyan nemzet csodálja, mely ugyancsak rendelkezett hagyományokkal, amíg ezek java részét el nem söpörte a történelem.

Hogyan látják őket mások?

Általánosan elterjedt tévképzet, hogy a magyarok a szláv népek családjának tagjai. Ezt a magyarok természetesen súlyosan sérelmezik, hiszen e hatalmas nyelvcsalád legtöbb tagját lenézik (lásd fent), különösen azokat, akik a valahai Szovjetunióhoz tartoztak. Nemigen feledik, hogy a második világháború végén a Vörös Hadsereg megszállta országukat, és csapataik 1990-ig ott állomásoztak.

Az oroszok viszont mindig úgy tekintettek a magyarokra, mint egy problémás, lázadó és bajkeverő kamaszra. A volt Szovjetunió kelet-európai provinciái közül Magyarország lázadt fel elsőként a szovjet rendszer ellen 1956-ban, és itt omlott össze elsőnek a szocializmus és dőlt le a Vasfüggöny a 80-as évek végén. A szomszédok sajnos mindezt kétségbe vonják. A lengyelek a mai napig azt állítják, hogy nem Magyarország, hanem Lengyelország volt a szocializmusellenesség zászlóshajója. Egy korabeli vicc szerint a lengyel kutyák Magyarországra jártak jóllakni, a magyar kutyák viszont Lengyelországba jártak szabadon ugatni.

Ha bármikor magyarokról esik szó, azonnal felmerül a gulyás és a cigányprímás is; mintha a magyarok mást sem csinálnának, mint gulyásevés közben folyvást sírva vigadnának cigányzenesőre. Nem csoda, ha a magyarok fárasztónak találják ezeket a sztereotípiákat.

Nem mintha a gulyással bármi baj volna. Sőt, a hanyatlás éveiben még a magyar kommunizmust is "gulyáskommunizmusnak" nevezték, mivel a magyar kormány politikai zavargásokkal fenyegetőzve sikeresen zsarolta Moszkvát gazdasági engedményekért, ezért aztán a magyar életszínvonal lényegesen magasabb volt a környező csatlós államokénál.

A jó gulyás egyébként pirospaprika-őrleménnyel készül, Magyarország pedig paprikatermelő nagyhatalom. 1937-ben egy magyar, Szent-Györgyi Albert professzor kapta a kémiai Nobel-díjat a C-vitamin felfedezéséért, amelyet a magyar paprika sejtjeiből izolált.

Milyen látszatot kívánnak kelteni?

A magyarok a nyugati világ osztatlan elismerésének kivívására törekcszenek. Számukra a Nyugat a szakértelem, a biztonság és a gyagon szinonimája.

Ami viszont valóban hízeleg nekik, az, ha tudományos és művészi tehetségüket értékelik. Ha be akarunk vágódni egy magyarnál, említsük meg futólag, hogy milyen csodás dolog, hogy egy ilyen kicsiny nemzet nyolc Nobel-díjast adott a világnak, és szános nagy zenészt, például Bartókot és Lisztet.

A magyarok azt szeretnék, ha velük is úgy bánnának, ahogyan ők bánnak nyugati barátaikkal és vendégeikkel. Reménykednek abban, hogy hagyományos vendégszeretetük előbb-utóbb megnöveli presztízsüket a világ előtt. Eljő még az idő, amidőn a "magyar" jelző magától értetődően nagylelkű, fennkölt és bátor népet jelöl majd. Hírnevük ilyen jellegű átalakításán már vagy négy évszázada fáradoznak.

Emigránsok

Általában a kisebb nemzeteknek kisebbségi komplexusuk van. Nem így a magyarnak! Ők szellemesnek és tehetségesnek tartják magukat, akiket történelmi átok sújt. Önbizalmuk akkor kel igazán életre, amikor új életet kezdenek külföldön.

Bár Magyarországon tízmillió magyar él, a környező országokban is lakik még hárommillió, és kétmillióan még messzebbre merészkedtek. Az otthon maradottak irigylük a kivándoroltakat viszonylagos gazdagságuk és szabad életük miatt a fejlett demokráciákban, míg nekik hosszú évek jutattak osztályrészül a diktatúrából. Nagyon büszkéek híres emigránsaik teljesítményére, de azt nemigen hagyják, hogy beleszóljanak a magyar politikába (Mi közük hozzá? Ők már külföldiek...) vagy bírálják az "itthoni" dolgokat. Nem, ez már nem az ő asztaluk.

Hasonlóképpen az emigránsok is nagyon büszkéek kicsiny hazájukra és arra, amit e kicsiny hazán kívül elértek. Volt egy korszak Hollywoodban, amikor a stúdiók ajtajára kiakasztottak egy táblát: "Nem elég

magyarnak lenni, kell valamicske tehetség is..." Persze sokan voltak, akiknek a valamicskénél jóval több jutott. Ott voltak a Korda fivérek, akik Londonban kezdték nemzetközi filmes karrierjüket, Michael Curtiz* és George Cukor filmrendezők, a forgatókönyvíró Lengyel Menyhért (Ninocska) és a színészek, Lugosi Béla (Drakula) vagy Szőke Szakáll (a Casablanca kövér pincére).

Molnár Ferencnek, a magyar drámaírónak, akinek a neve Nyugaton sem ismeretlen, megvolt a saját változata a fenti mondásra: "Nem elég magyarnak lenni, kell még egy harmadik felvonás is." Nem a virtust tartotta honfitársai legfőbb erősségének.

Egy másik messze földön híres magyar emigráns, Robert Capa, a spanyol polgárháború és számos más háború haditudósítója is a maga szája íze szerint ferdítette a mondást. Szerinte: "Épp elég magyarnak lenni...", ami annyit tesz, hogy magyarnak lenni épp elég teher bárkinek egy életre.

A leghíresebb emigráns Bartók Béla. Az ő hírneve sosem halványult el. Világhírét egyik honfitársa sem érte utol, bár talán Rubik Ernő megközelítette. Ő nem más, mint a Rubik-kocka feltalálója, emlékeznek, ez volt az a játék, amely egy időben szinte örületbe kergette a világot. Ne feledkezzünk meg Bíró Lászlóról sem, a golyóstoll feltalálójáról.

Az amerikai természettudomány képviselőinek jó része szintén magyar származású: Szent-Györgyi Albert, Teller Ede, Wigner Jenő, Neumann János, Szilárd Leó (akinek az atombomba gyártására vonatkozó javaslatát Rooseveltnél el fogadta) és még sokan mások. Számosan munkálkodtak az első atomfegyver elkészítésén, és állítólag a fizikusok egyik értekezletén valamelyikük így szólt: "Uraim, úgy vélem, mindannyian beszélünk magyarul. Minek gyötörjük magunkat az angollal?"

Nemzeti karakter

A magyarokról az a hír járja, hogy bátor és jól képzett katonák. (Reménykednek, hogy az embereknek nem jut eszébe, hogy a magyarok mindkét világháborúban a vesztes oldalon harcoltak...) E hírük nevezetesen lovastudományukon alapul, amely a középkorban valóban kiemelkedő lehetett, a dicsőségből még a nyalka huszároknak is kijutott. Manapság már inkább mountain bike-okon jeleskednek, nem paripákon.

Paprikás természet

A magyarok nemigen ismerik el hibáikat, bár tisztában vannak velük. Egyik legfőbb gyarlóságuk a széthúzás: ha négy magyar kerül össze egy szobába, holtbiztos, hogy öt pártba tömörülnek. A másik, hogy nemes ügyekért érzett lelkesedésük sem egyéb, mint szalmaláng. Az igazi magyar tűzön-vízen át megmutatja, hogy történjék bármi, ő állja a szavát, betartja ígéretét, végrehajtja, amit rábíztak, akkor is, ha belerokkan. E tulajdonságukat a virtus kifejezéssel jelölik. A cél nem feltétlenül valamilyen eredmény felmutatása, hanem annak drámai érzékeltetése, hogy mennyit törték magukat. Másfelől apróságok terén, amilyen például egy levél megválaszolása vagy a határidők betartása, ez az erőfeszítés sokszor igen csekély...

A siker iránti heves *vágy* csodákra képes, még ha a kis nemzetek hátrányaival indulnak is a versenyben. Közismert a magyarokról, hogy ők az egyetlen nép, melynek fiai utolsónak lépnek a forgóajtóba, mégis elsőnek lépnek ki onnan.

Pesszimizmus

A magyarok pesszimizmusa alaptulajdonság. Legtöbbjük olimpiai bajnok pesszimizmusból, a többiek pedig szintén dobogós helyezettek. A magyaroknak egy fél üveg ital még véletlenül sem félig van tele, hanem csakis félig *üres*. Borúlátásukat valósággal dédelgetik. Szerintük az optimista egyszerűen alulinformált. A magyarok realisták: népmeséikben a hősök "boldogan élnek, amíg meg nem halnak", örök boldogságról szó sem esik.

---

* Kertész Mihály (*A szerk.*)

Egy közvélemény-kutatás során, amelyet Európa minden országában elvégeztek, körülbelül húszezer embert kérdeztek meg, mit gondolnak országuk helyzetéről. A magyarok több mint 59 százaléka gondolta úgy, hogy bármi történt is a szocializmus bukása óta a gazdaságban, az csakis rossz lehet. 66 százalék vélekedett úgy, hogy saját helyzete romlott az elmúlt évek során, és csak 8 százalék tapasztalt javulást. Ezzel szemben ugyanebben az időszakban az albánok 50 százaléka, az észtek 28 százaléka, a románok 23 százaléka, és a csehek 22 százaléka érezte úgy, hogy könnyebben boldogul, mint azelőtt.

A magyarok meggyőződése, hogy ha egy hír rossz, akkor igaz. Ebben nincs semmi meglepő, hiszen nyomasztja őket a recesszió, az infláció, a munkanélküliség és a súlyos GDP-csökkenés. Mégis, a folyamatos panaszáradat sokkal nyugtalanítóbb, mint a gazdasági helyzet. A külföldi nehéz helyzetben van, ha el akarja dönteni, vajon azért panaszkodnak-e a magyarok, mert együttérzésre vágnak, vagy mert egyszerűen bókokra vadásznak.

Egy népszerű régebbi vicc jól érzékelteti a magyarok viszonyát tragikus történelmük iránt:

Bemegy egy magyar egy New York-i kalapüzletbe. Kalapot szeretne venni, de nincs elegendő dollárja, ezért megkérdezi, fizethet-e forintban.

– Még sosem láttam magyar forintot – mondja a boltos. – Mutassa! – A magyar előkotor egy papír tízforintost.

– Ki ez a fickó? – kérdi a boltos.

– Petőfi Sándor, a legnagyobb magyar költő. Egyike volt a márciusi ifjoknak, akik kirobbantották az 1848-49-es szabadságharcot. A segesvári csatamezőn esett el, amikor az osztrákok és az oroszok leverték a függetlenségi harcot.

– Istenem, micsoda szörnyűség... Na és ki ez itt a húszforintoson?

– Ő Dózsa György, aki egy parasztlázadás élére állt a 16. században. A lázadást leverték, Dózsát kivégezték, izzó trónon megégették...

– Na jó, jó. És ki van az ötvenesen?

– Rákóczi Ferenc, egy másik sikertelen függetlenségi harc vezére. Törökországi száműzetésben kellett leélnie az életét.

– Gondolhattam volna... És a százason?

– Ő Kossuth Lajos, az 1848-49-es szabadságharc vezéralakja. A háború leverése után menekülnie kellett...

– Jól van, drága barátom – vág a szavába a boltos –, fogja, itt a kalap ingyen, vigye csak.

Kollektív neurózis

A magyarok boldogan azonosulnak Woody Allennel, aki azt állítja: üldözési mániám van, mert üldöznek. Vágyakoznak egy olyan kor után, amelyben élhetik világukat és szebb jövőt építhetnek gyermekeiknek. Viszont mivel oly sokszor megütötték már a bokájukat a múltban, mindig bennük van a félsz, hogy vágyaik semmivé foszlanak, és a szép jövő sosem jön el.

Emiatt a legtöbb magyarból hiányzik a belső béke, és idegrendszerük képtelen az egyensúly megteremtésére. Ráadásul az állandó balszerencse előérzete nemzedékek hosszú során át ivódott a lelkükbe. Arthur Koestlerrel szólva: "Magyarnak lenni kollektív neurózis."*

Szenvedélyek

A magyarok szenvedélyei elsősorban érzékiek.

Szeretnek jókat enni, szeretik a jó (és sok) bort, sört, pálinkát, szeretnek kártyázni, szeretik a szexet és az udvarlást, szeretnek nyáron napozni, télen síelni. Ezen kívül a társalgás művészete is a szenvedélyeik közé tartozik, különösen ha napi politikáról van szó. Az amerikaiak üzletről társalognak, a magyarok politikáról.

---

* Arthur Koestler: Egy halott Budapesten (József Attiláról) (A szerk.)

Egyetlen téma van, ami felér a politikával: a pletyka. Imádnak mindenkiről mindent tudni, és tudásukat azonnal lelkesen tovább is adják. "Távollévőről vagy jót vagy semmit", így a régi magyar mondás. "Távollévőről vagy jót vagy rosszat", így a budapesti kávéházi változat. (Az első világháború előtt vagy 300 nagy kávéház működött Budapesten, és a kisebb vidéki városokban is volt vagy egy fél tucat. Legtöbbjük most eszpresszó, kocsma vagy cukrászda.) A rosszindulatú pletykálkodást azonban nemcsak kávé mellett, hanem bárhol, utcán, ablakba könyökölve is űzik.

Mindentudók

Ha isten mindent tud, a magyarok túltesznek rajta: ők még annál is jobban tudnak mindent. Próbáljuk csak elmagyarázni egy magyarnak a chicagói metró rendszerét, töviről-hegyire ismeri már minden részletét. Ha netán szóba hoznánk a szalámit, menten olyan tényekkel szembesít minket, amelyeket még életünkben nem hallottunk. Ha a Yale Egyetem irodalomprofesszora tartana előadást a modern amerikai regényről, fél tucat ifjú magyar zseni garantáltan felállna az előadás végén, hogy bemutassák, mennyivel többet tudnak ők a témáról. A műsor egyfelől a külföldiek, másfelől a többi magyar elkápráztatását szolgálja.

Valóságos katasztrófának számít, ha az ember nem tud valamiről, amit a többiek fontosnak tartanak. Egy ravasz vén kritikus egyszer szerzett egy üres lapokból álló könyvmodellt a könyvkötőtől. A borítón és a gerincen egy ismert külföldi szerző neve és egy kitalált cím állt. Ezzel a könyvvel akarta próbára tenni a nála megforduló bontakozó írótehetségeket.

– Olvastad már ezt a könyvet, barátom?

– Természetesen. Nem tartom olyan nagyra, mint az előző művét, de azért tetszett.

– Tényleg?! Na ne mondd, te kis okostojás! Ez a könyv nem is létezik!! – bödült el a felháborodott kritikus, és felmutatta az üres oldalakat.

Ha azonban ez a tudásszomj valódi, akkor nagy értékeket hordozhat. Arra sarkallja az embereket, hogy gondolkodjanak, beszélgessenek, olvassanak, koncertre, színházba, operába járjanak.

Az egyre magasabb árak ellenére a magyar társadalom egy részének ma is fontos mindez, és ha külföldön tartózkodnak, akkor sem mulasztanak el kulturális tapasztalatokat gyűjteni.

A magyar mindentudó közeli rokona a magyar minden lében kanálnak. Ez utóbbi kis mértékben különbözik a más nemzetekbeli minden lében kanáltól, azok ugyanis sürgölődnek, tesznek-vesznek – magyar testvéreik viszont a szájukat jártatják. A legtöbb esetben éppen arról, amit éppen tenniük kellene.

Érzelmek

Lelkük mélyén a magyarok szentimentálisak. Olyankor is búslakodnak, amikor éppen semmi okuk sincs rá. A boldogtalanság neon a vérükben van, hanem egyenesen ez folyik az ereikben. Persze ebben is van valami élvezet: minden magyar azt reméli, hogy az ő kesergése hangosabb, mint a társaié.

A vidékiek és a vidékről származó városiak egyaránt szeretik a cigányzenét. Nemcsak a gyors, vidám csárdást, hanem a lassú, kesergő nótákat is. Ha úgy érzik, ezer bajjal sújtja és megtiporja őket az élet, a cigányzene jólesően megríkatja őket, különösen egy üveg bor és néhány kupica pálinka után. *Deres már a határ, őszül a vén betyár...* – húzza a cigány, reszket a szívek húrja, a vén betyárnak pedig elered a könnye, és mélyen merül az önsajnálat tengerébe.

Persze nem csak sírva vigadás létezik. A kisvárosokban és falvakban ma is él az a szokás, hogy a fiatal emberek cigánybandát fogadnak, hogy imádoztjuknak szerenádokat adjanak. Az éppen csak beszélni tudó kisgyerekeket szüleik, nagyszüleik születésnapjára versikékre tanítják, s amikor elszavalják a nagy arany szívéről és önfeláldozásáról szóló strófákat, szem nem marad szárazon.

Értékek és magatartásformák

A magyarok életszemléletét jelentős részben az a törekvés alakítja, hogy gazdagok és sikeresek legyenek. Ennek érdekében sokszor egészségüket és személyiségük integritását is hajlandók feláldozni.

A "ha van valamid, tedd a kirakatba" elve is igen jellemző rájuk. Az újjgazdagok höhöm nagy, hivalkodó autókkal furikáznak. Egy popénekes évekig spórolt, hogy egy kisszerűs Porsche modellt vehessen magának, mert úgy érezte, nem élet az élet, ha nem tartozhat ahhoz a 15 emberhez, aki megengedheti magának, hogy egy ilyen autósodában parádézzon. De akadnak magyar rendszámú Bentleyk, Jaguárok, Mercedések és Chryslerek is az utakon.

A szegénység jelentős probléma Magyarországszerte, ám ennél sokkal feltűnőbbek a felső tízezer luxusvillái a kertvárosokban. Még a falusiak is vetélkednek egymással, kinek van díszesebb és drágább kerítése az utcáfronton. A gazdag vidéki vállalkozók osztrák alpesi házak másolatát rendelik meg az építészettől, és a hivalkodásnak egy igen érdekes, új módját találták meg: vagyonuk nagyságát híven tükrözi a családi sírbolt mérete és stílusa...

A magyarok a divat lelkes követői. Manapság menő dolog a mobiltelefon, olyannyira, hogy ha egy ifjú vállalkozó betér egy étterembe, első dolga a mobilt az asztalra, a tányér mellé helyezni – hadd lássák, hogy van neki. Finnyásabb honfitársaik a mobiltelefont egyszerűen *bunkofon*-nak nevezik. Ez magáért beszél.

Sznobizmus

A jó laccím sem közömbös a magyaroknak. Sőt, az is számít, a temető melyik sorában nyugszanak halottaik.

A kulturális sznobizmus sem idegen tőlük. Ha bevásárló hétvégére ruccannak ki Bécsbe, Párizsba vagy Londonba, bekukkantanak a Kunsthistorisches Museumba, a Louvre-ba vagy a National Gallerybe, hiszen otthon barátaik megkérdezik, jártak-e ott. A nagy nemzeti gyűjteményekben eltöltött idő átlagosan három perc, pont annyi, hogy otthon hiteles lelkesedéssel ömlenghessenek a Mona Lisáról.

Közkeletű dolog hírességek keresztnévvel és becenevével dobálózni. Egy irodalmi segédszerkesztőnek az volt a szokása, hogy az összes író- és költőfejedelmet, akivel valaha találkozott, keresztnévén, Jancsinak, Gyurinak, Karcsinak emlegette, bennfentességét fitogtatva. Csakis akkor szokott le erről, amikor valaki megkérdezte tőle, mikor kocsizott utoljára Will Shakespeare-rel.

A sznob az éppen legdivatosabb nyaralóhelyen tölti szabadságát, és ezt egész évben hangoztatja is, mintegy futólag említve a ténnyt.

Egy gazdag magyar házaspár Cannes-ba megy nyaralni. Miután elfoglalták apartmanjukat az egyik nagy luxushotelban, a férj levonul a kerti kávézóba, rendel egy teát, és elkezd olvasgatni a lapokat. Hirtelen megjelenik az asszony az első emeleti ablakban, és lekiabál: – Drágám, lehozzam a napszemüvedet? – Egy perc múlva kinyílik egy másik ablak, és a feleség azt tudakolja, levigye-e a férj szalmakalapját. Kis idő múlva a harmadik ablakból is lekiabál az asszony: – Rögtön jövök, drágám, egy perc, és ott leszek! – Amikor valóban lejön, a férj kissé bosszúsán így szól: – Mire volt jó ez a hangoskodás?

A jó asszony így felel: – Hogyhogy drágám, hát hadd lássa mindenki, hogy egy egész lakosztályt vettünk ki!

Halál

Seress Rezső a húszas és az ötvenes évek között kávéházi zongoristaként kereste kenyerét, megélte a nagy gazdasági válságot, a holokausztot és a szovjet megszállást. Ő írta a *Szomorú vasárnap* című dalt, amely világsiker lett. Még Billie Holiday is énekelte, és e dal hatására tömegek követtek el öngyilkosságot nemcsak Magyarországon, hanem szerte a világon. Seress számtalanszor játszotta a *Szomorú vasárnap*-ot egy olcsó kis lokál hátsó helyiségében, majd egy napon maga is kiugrott ötödik emeleti lakásának ablakából.

Ha a dolgok nem úgy alakulnak, ahogy kell, a magyarokban bizony felmerül az öngyilkosság gondolata. Amikor először láttak hiteles statisztikák napvilágot erről, kiderült, hogy Magyarországon az éves öngyilkossági arány 100000-ből 46 fő. Ez világrekord. A magyarok nem a kitartásukról híresek.

Van valami morbid nagy történelmi újratemetéseikben is. Amikor a magyarországi kommunizmus elkezdte átírni saját történelmét, az 1949-ben hamis vádak alapján árulóként elítélt külügyminisztert rehabilitálták, és ünnepélyesen újra eltemették. Az 1956-os forradalom leverése után Nagy Imre miniszterelnököt több társával együtt elítélték, és felakasztották. Több mint negyven évvel később a szovjet birodalom

végnapjaiban holttestét exhumálták, és ugyancsak újra el temették. Kétszázezer ember jelent meg a budapesti Hősök terén, hogy lássa a búcsúztatót. A tömegben valaki keserűen megjegyezte: "Temetni – ehhez igazán értünk".

A kicsinység átka

A halálozások száma meghaladja a születéseket, így Magyarország népessége fogyóban van. Jó néhány európai ország lakossága kisebb, mint Magyarorszáké, de a magyarok sértett, kis nemzeti gondolkodásukkal sosem a kisebb és szegényebb országokkal hasonlítják össze magukat. Sőt, folyamatosan a régi dicsőség elvesztésén keseregnek, és a külvilágtól várnak segítséget ahhoz, hogy felzárkózzanak a gazdag Nyugathoz. Gyanítják azonban, hogy egy ilyen kis nemzetnek nem sok szava lehet a világ irányításában. Ettől rosszul érzik magukat, és sokan azt kívánják, bárcsak franciának, angolnak, amerikaiának, sőt, akár németnek születtek volna.

Ugyanakkor, ismét csak az ország méretei miatt, létezik valamiféle családi összetartás. Ha öten meghalnak egy közlekedési balesetben, az egész ország napokig gyászol, és mindenkinek eszébe jut a fogyatkozó magyarság. Ha a reggeli lapok megírják, hogy új postahivatalt avattak fel Karakószörcsögön – az ilyesfajta roppant fontosságú hírek gyakran egy egész hasábot kapnak még komoly napilapokban is –, mindenki éljenez és örvend a gyarapodásnak.

Magyarország kis mérete azzal a következménnyel is jár, hogy az értelmiség viszonylag szűk társadalmi rétegből kerül ki, ahol mindenki ismer mindenkit, sőt, az emberek Gyakran még rokonságban is állnak. Mindenki tud a másik magánéletének titkairól, így aztán könnyedén manipulálják az állásokat, megbízásokat, kinevezéseket, sőt egész karriereket is. Mindebben a klánhoz való hűség az irányadó, vagy épp ellenkezőleg: az irigység és a rosszindulat.

Irigység

Magyarország azon kevés hely közé tartozik a világban, ahol ha valakivel valami rossz történik, az felderíti az embereket, ha viszont valami jó, az feldúlja őket. Aki valami kiemelkedőt visz véghez, azt nem csodálják, hanem általában irigylük. A siker eleve gyanús. Ha valaki meggazdagodik, az emberek rögtön azt feltételezik, hogy lopta a pénzt, s ha netán ez bebizonyosodik, és az illető börtönbe kerül, akkor teljes körű a megelégedés.

A magyarok tisztában vannak azzal, hogy le kellene szokniuk az irigykedésről, csak azt nem tudják, hogyan. Különbö is, ha valakinek sikerülne erről leszoknia, azt is irigyelnék, így az egész dolog nem sokat érne.

Vendéglátás kipukkadásig

Ha a magyarok az otthonukba invitálnak valakit, az számoljon vele, hogy minden italt az utolsó csöppig ki kell innia, minden ételt meg kell ennie, amivel csak megkínálják. Nincs kibúvó. Ha valaki visszautasít bármit a háziasszony főztjéből, azt szörnyű otrombaságnak tekintik. Amikor megkérdezi: "Adhatok még egy kicsit?", csakis ezt válaszolhatjuk: "Igen, kérek még!" Ha meg merésznénk kockáztatni egy "Nem, köszönöm, nem kérek"-et, jobb, ha tudjuk, hogy így is telirakják a tányérunkat: "Ugyan, ez a kis (pacal, gulyás, csülök, székelypáposzta) nem fog megártani!"

A magyar házigazda elvétele kérdezi csak meg, hogy van-e a társaságban vegetáriánus, vagy tart-e valaki valamilyen diétát. Kerülhetjük a húst és teleehetjük magunkat zöldséggel, de csakis otthon; az ilyesfajta extravagancia vendégségben megengedhetetlen.

Néha azért megéri a magyar vendéglátás szabályainak engedelmeskedni, mert a magyar konyha fogásai nagyon finomak, és másnap is folytathatjuk a diétát. De ha küzdünk a kalóriák ellen, akkor ne fogadjunk el ebéd- vagy vacsorameghívást, különösen vidéken ne. A karcsúság nem tartozik a magyarok mániái közé.

A család

A magyar férfiak családról alkotott elképzelése Orwell Állatfarm című művében gyökerezik: a férfiak és a nők egyenlők, de a férfiak egy kicsivel egyenlőbbek. A nyugati típusú feminizmus ismeretlen errefelé. Sok magyar férfi vélekedik úgy, hogy a nőknek egyáltalán nem kell dolgozniuk, csakis a háztartásban, ott viszont lessék a ház urának minden kívánságát, és szolgálják ki őket. Minél távolabbra megyünk a nagyvárosoktól, annál szilárdabban tartja magát ez a meggyőződés. Sok családban az asszony főz és tálal, de nem ül le a családjával együtt enni.

Ennek ellenére a családok szorosan összetartanak, a felnőtt gyerekek lelkesen látogatják a szüleiket, nem ritka, hogy a teljes család összegyűlik a szülői házban vasárnapi ebédre. A családi ebéd azt jelenti, hogy mindenki pukkadásig eszi magát és jól összevész a rokonokkal, amivel kellőképpen felpörög a következő hétre.

Gyerekek

A magyar hagyomány szerint a kisbabákat a gólya hozza. Hosszú csőrével kihalássza a tóból őket, és elszállítja a szülőknek. A Tisza menti falvakban rengeteg gólyát lehet látni: a kéményeken és villanyoszlopokon fészkelnek. Ám úgy tűnik, a madarak rájöttek, hogy az általuk kiszállított "csomagok" jelentős hányada hagyja el Magyarországot és költözik Nyugatra felnőttkorában, ezért mostanában inkább máshová szállítanak. Egyre kevesebb gyerek születik, a legtöbb családban kettőnél nincs is több (az átlag gyerekszám családonként 1,7). Ha persze már megvan az a gyerek, akkor nem kérdés, hogy ő a világon a legcsodálatosabb.

A szocializmus évei után kevés felnőtt tekinthet vissza felhőtlen gyerekkorra, ezért most azt akarják, hogy gyerekeik alaposan kiélvezzék az élet minden örömét. A jobb módú családok különórákra járatják csemetéiket; nyelvekre, számítástechnikára, zenére és teniszezni tanítatják őket.

A kevésbé szerencsések népes tábora kulcsos gyerekekből áll. Kora reggel elmennek az iskolába (a tanítás nyolckor kezdődik), nyakukban a madzagra kötött lakáskulcs, és kora délután térnek haza. Szüleiket estig nem is látják, mert ők későn jönnek meg a munkából. Ha meggondoljuk, hány ilyen gyerek tölti focizással a délutánt az utcán, csak csodálkozhatunk, hogy a magyar futball még mindig nem a legjobb a világon.

Öregek

A legdivatosabb kávéház és cukrászda Budapest belvárosában az elegáns szecessziós épületben található Gerbeaud. Ez a valaha jobb napokat látott idős úriasszonyok és úriemberek kedvenc találkahelye. Nyáron kiülnek a teraszra, rendelnek egy pohár ásványvizet, és amellet beszélgének órákig, különféle betegségeiket taglalják vagy unokáik egyetemi diplomájával dicsekszenek.

Sok fiatalat idegesít, hogy minden ötödik honfitársa nyugdíjas, és ez egyre növekvő teher az aktív keresők számára.

Két pimasz kölyök megy el a Gerbeaud előtt, és az egyik odakiabál a teraszon ücsörgő öreg hölgyeknek: – Na mi az, hölgyeim? Kávégzatunk, kávégzatunk, a temetők meg üresek?

A budapesti metróállomásokon és a gyalogos aluljárókban aprócska öregasszonyok és emberek álldogálnak, virágot, zöldséget és gyümölcsöt árulnak a saját kertjükből – meg néha a máséból. Az olcsó élelmiszerek boltja előtt hosszú sorok kígyóznak. A hatóságok sok mindent próbálnak tenni az idősekért, ingyen utazhatnak a tömegközlekedési járműveken és ingyen járhatnak a kora délutáni mozielőadásokra, de a nevelésesen alacsony nyugdíjak az élet alkonyát bearanyozás helyett egyenesen tönkretesznek. A magyar "nyugdíj" kifejezés egyébként magáért beszél; bár a munkában töltött évtizedek után a legtöbb nyugdíjas nem találja elegendőnek díjazását a nyugalom biztosítására.

Válás

Magyarországon majdnem olyan népszerű a válás, mint Amerikában. A statisztikák szerint több magyar válik, mint amennyi házassodik. Egy átlagos napon 300 magyar köt házasságot és 100 válik el (remélhetőleg nem abból a 300-ból, aki éppen megházasodott). Gábor Zsazsa ebből legalább nyolc házasságkötésért és válásért felelős. Egyszer megkérdezték tőle, milyen a háztartása. – Mintaszerű, darling – válaszolta a művésznő –, egyszerűen mintaszerű. Minden alkalommal, amikor elválok, én tartom meg a házat.

A múltban, amikor mindenki templomban esküdött, egy nő akkor sem gondolhatott válásra, ha a férje szadista, alkoholista vadállat volt, hiszen a házasságot isten színe előtt kötötték. Inkább az öngyilkosságot választotta: fogta magát, és a kútba ugrott. Manapság már ritkább a templomi esküvő és kutyák is alig vannak.

A szocializmus időszakában volt egy elmélet, miszerint a középosztálybeli férfi elégedetlenségéből válik el. Ötven körül már nincs esély az állásváltoztatásra, külföldre költözésre vagy arra, hogy valami egészen új dologba kezdjen, ekkor jön el az idő, hogy egy férfi lecserélje a feleségét, lehetőleg egy sokkal fiatalabbra. Mára ezek az ürügyek megszűntek, de a válások száma ugyanolyan magas. Olyan sok házaspár válik el, hogy azok a gyerekek, akiknek "csak" egy apja van, mára immár kisebbségbe kerültek, még jó, ha kisebbségi komplexusuk nem támad.

A válásért a lakáshelyzet is hibáztatható. Sok házaspár él együtt anyósával-apósával kis lakásban, egyszerűen azért, mert nem telik nekik saját lakásra. A legtöbben nagyon sokat dolgoznak, állandóan fáradtak, kimerültek és ingerültek, ami családi veszekedéshez vezet. Tény, hogy azok is cserélték partnereiket, akiknek jobban megy a soruk. Igaz az is, hogy Magyarországon nagyon könnyű elválni, mivel a bíróság mindenféle okot és ürügyet elfogad, és a házassági tanácsadást is jobbra nem képzett szakértő, hanem az anyós végzi.

Jó modor és viselkedés

A magyarok általában nyíltak és barátságosak. A külföldiekkel olyannyira segítőkészek, hogy ha egy turista térképpel a kezében álldogál az utcán, azonnal útbaigazítják, függetlenül attól, eltévedt-e vagy sem. A legtöbb esetben ez mutogatással zajlik, mivel a lakosság nagyjából 12 százaléka beszél csak valamilyen idegen nyelvet.

Egy turista lép oda egy budapesti rendőrpároshoz: – Do you speak English? – Semmi válasz.

Újból próbálkozik: – Sprechen Sie Deutsch? – Úgy néznek rá, mint egy marslakóra. – Parlez vous français? – Ettől sem történik semmi, a turista eloldalog. Erre megszólal az egyik rendőr:

– Na látod?! Mi a fenének nyelveket tanulni? Ez hányat tudott, oszt mire ment vele?

Etikett

Az illendő viselkedés szabályait a két világháború között alakították ki, amikor a városi polgárgyerekek iskola után tánc- és illemtanórákon vettek részt. Ezüstös hajú, szigorú idős hölgyek tanították az ifjakat a viselkedés és az öltözködés szabályaira a tükörfalú tánciskolai termekben, ahol forgó kristálygömb lógott a mennyezetről.

1948 és 1988 között a kommunizmus elvei előírták, hogy az emberek egymást elvtársnak szólítsák, és a legfontosabb illemszabály az engedelmesség volt. Ez azt jelentette, hogy mindenki rosszul szabott öltönyöket hordott, hírből sem ismerte a dezodort, és hétköznapi nyakkendő kötni gyanús burzsoá szokásnak számított. A tánc- és illemtanfolyamok bezártak, bár egy-egy intézmény továbbra is működött, mint például a Vörös Csillag Táncakadémia. A zord állócsillag alatt izzadó tenyerű kamaszok próbálták elsajátítani a rumba, a szamba és a foxtrott lépéseit, bár a dolog valódi célja az volt, hogy a fiúk és a lányok találkozhassanak. Később jött a rock and roll-hullám, és elsöpörte a tánciskolák maradványait is. Ekkorra már az ezüsthajú, szigorú idős hölgyek is kihaltak.

Az újjazdagok jórészt igen modortalanok. Illemszabályok nélkül nőttek fel. Ez az öltözködésükre is vonatkozik, gyakran jelennek meg akár hivatalos fogadásokon is szabadidőruhában vagy viselnek szmokinghoz fehér frottírzoknit.

A társadalmi és politikai felfordulást kevés szabály élte túl. Az öregeknek, a mozgássérülteknek és a terhes asszonyoknak azért mind a mai napig átadják a helyet a buszon, és ha egy nő csinos, előreengedik az ajtónál. A magyarok ahhoz az illemszabályhoz is ragaszkodnak, hogy mindig a férfi megy elől, ha egy pár belép egy étterembe, kocsmába vagy kávéházba. Ennek eredete igen egyszerű: ha odabent verekedés van, mégse a nőt találja el az első repülő sörsüveg.

Evés előtt illik mindenkinek jó étvágyat kívánni, nem való az asztalra könyökölni és beszélni evés közben. (A méregerős paprikával készült magyar fogások közben különben is örüljön, aki egyáltalán levegőt kap!)

Üdvözlések

A *szervusz* üdvözlési forma barátok, ismerősök között vagy sokkal fiatalabb személy köszöntésére használatos. A *szervusz* szleng változata a *szia*. Egyik szó eredete sem holmi könnyed, informális üdvözlés. Mindkettő a latin *servus*, azaz szolga, a szolgád vagyok kifejezésből származik. A középkorban a magyarok második nyelve a latin volt.

Ha egy magyar biztosít bennünket arról, hogy alázatos szolgánk, általában kezet nyújt, hogy lássuk, nincs nála fegyver. Ha a partnerek egyike kesztyűt visel, a másik nem, a kézfogáshoz le kell vennie a kesztyűt. Mindez nem vonatkozik a nőkre, ők fennhagyhatják a kesztyűt, és a kéznyújtás joga is őket illeti meg elsőnek.

A kézcsók hagyománya kihalóban van, de a "Kézét csókolom" üdvözlési forma tartja magát. Főleg férfiak mondják nőknek és – bár ez meglepőnek tűnhet egy külföldi szárvára – a gyerekek is ugyanígy üdvözlnek a felnőtteket.

Köszönés után a magyaroknál a bemutatkozás jön: először a vezeték-, majd a keresztnév. A külföldiek tehát jól teszik, ha a második névre koncentrálnak. A magyaroknak ritkán kell betűzniük a nevüket, mert a magyar nyelv olyan, hogy a kiejtés alig különbözik az írásmódtól.

Általánosan használják a "Jó reggelt", "Jó napot", "Jó estét" kifejezéseket. A parasztok közt elő-előfordul egy-egy szíves "Adjon isten!", ami az "Adjon az Isten jó és szerencsés napot" rövid változata.

A "*Viszontlátásra!*" azt jelenti, "találkozzunk újra mielőbb!" Egy magyar sem hagyna ki egy ilyen csábító lehetőséget...

Valamilyen nyelvészeti félreértés folytán a magyarok mostanában, amikor elköszönnek egymástól, angol módi szerint "hello"-val búcsúznak, aztán mindenki megy a dolgára.

Mániák

A magyarok három legfőbb mániája a foci, a világhír és az evés.

Foci

A foci és a világhír bizonyos értelemben szinonimák: a világon valószínűleg legalább annyian ismerik Puskás Öcsi aranycsapatbeli középcsatár nevét, mint ahányan Bartókét. Mindketten a nemzet büszkeségei, olyan hősök, akik az ország hírnevét öregbítették.

A magyarok dagadó kebelrel idézik fel az aranycsapatot, amely az ötvenes években kétszer is megverte Angliát. Ha bármilyen labdajáték 6:3-ra vagy 7:1-re végződik, mind a mai napig rázendít valaki a diadalüvöltésre: magyar-angol!

A nemzeti válogatott hangos buzdítása már-már sovinszta meggyőződés, és jól mutatja a külföldön élő magyarok nemzeti érzületeit. Még Sir George Solti* is magától értetődően a magyaroknak drukkolt, ha Anglia Magyarország ellen játszott, bár zsidó származása miatt kivándorlásra kényszerült hazájából, és Angliában megbecsülték, sőt lovaggá ütötték.

A magyarok vívásban, úszásban és kajakozásban jeleskednek. Ha e sportágakban veszítenek nemzetközi versenyeken, az ország gyászba borul. De ha focimeccsen maradnak alul, az valóságos nemzeti tragédia több napon át. Ez annál inkább szomorú, mivel a válogatott színvonala mélyebbre már nemigen süllyedhet (nemrégiben még Izlandtól is kikaptak), az igazi futballrajongók már gyakorlatilag állandóan feketében járnak.

---

* Solti György

Hírnév

Hírnév és gazdagság: ez az, amire a legtöbb magyar törekszik. "Világhíres magyar"-nak lenni csodás teljesítmény, hiszen olyan kicsi ez az ország, hogy innen világhírré jutni már valami.

Amerigo Tot, magyar szobrász (aki Tóth Imreként látta meg a napvilágot) élete legnagyobb részét Rómában töltötte, ahol tisztelték, becsülték és sok jelentős megbízást is kapott. Az ő domborműve díszíti Róma központi pályaudvarának homlokzatát. Élete vége felé hazatelepült Magyarországra, ahol szintén tisztelték, becsülték. "Világhírű művész!", súgtak össze az emberek, ha elment mellettük az utcán. "Külföldi útjaimon folyton azt hajtogatom, hogy Tot világhírű", panaszkodott egy budapesti kritikus, "de pár római kollégán kívül, úgy tűnik, a kutya sem hallott még róla". Mire egy másik megjegyzi: "Ugyan, hagyd, már az is nagy dolog, ha itthon, Magyarországon világhírű."

A hírnevet a mamák is áhítozzák, retiküljükben évekig hurcolnak egy-egy· elsárgult újságkivágást, mert a helyi lap egyszer megemlítette, hogy csemetékük harmadik lett a karácsonyi gyerekrajzversenyen.

Evés

A jó kaszt ugyanolyan fontos egy magyar számára, mint a jó szex. Van egy híres magyar novella, amelyben az éhező szegény parasztot lakodalomba hívják, és ott töltött káposztából halálra eszi magát.*

Magyarország agrárország, így nem nehéz az ínycsiklandozó nemzeti fogásokhoz szükséges jó minőségű és friss alapanyagokat nagy mennyiségben beszerezni. A főzés életforma sok magyar nő számára (néhány férfi számára úgyszintén, ha halászléről van szó). Itt kibontakozhat a kreativitásuk. A kulináris örömök élvezetére utal, hogy bizonyos életkor után az asszonyok meglehetősen kikerekednek, a férfiak pedig tekintélyes pocakot eresztenek.

Óriási versengés folyik az éttermek között; az ingyencsek mindig fölfedezik a legjobbakat. A budapesti polgárok képesek elzarándokolni egészen aprócska külvárosi kifőzdékbe is, ha úgy hírlik, hogy ott a legfinomabb a túrógombóc. Meglepően lepusztult étkezdékben meglepően jómódú törzsvendégekkel találkozhatunk, ha az ottani "házi koszt olyan, mintha a mama főzte volna".

Szokások és hagyományok

Esküvő, temetés

A régi időkben a parasztok büszkék voltak tájegységenként különböző népviseletükre. A hajadon leányok vasárnap tiaraszerű fejdíszben, pártában vonultak a templomba. Az esküvő után, férjes asszonyként pártájukat fejkendőre cserélték. A hagyományos magyar parasztlakodalom három napig tartott, ahová a falu jó részét meghívták, és nyolc-tíz ünnepi fogást tálaltak fel. Ez már a múlté, de húsz-harminc embert ma is meghívnak az esküvőre, és a zene, a tánc máig része a lagzinak.

Az idős özvegyasszonyok halálukig feketében járnak, de a fiatalabbak nem akarják hosszas gyászvisellel elriasztani a kérőket. A legtöbb családban ma is szokás halálesetkor gyászkarszalagot vagy kabáthajtókára tűzött kis fekete szalagot viselni.

A templomok úgy próbálnak pénzhez jutni, hogy eladogatják kriptáik sírhelyeit, melyekkel az ember megajándékozhatja szeretteit. A temetői sírhelyektől eltérően ezek örökre szólnak.

A budapesti Kerepesi temető amolyan nemzeti panteon szerepet tölt be, itt nyugszanak a nemzet nagyjai. Persze van ezzel egy kis gond. A régi rezsimben a Kerepesi temető egy részét fenntartották a párt jeles halottjai számára. Ezért aztán számos író, művész és tudós nem kér abból a megtiszteltetésből, hogy mellettük nyugodjon.

---

* Móricz Zsigmond: Tragédia (A szerk.)

Vallás

A vallás negyven évig többé-kevésbé tilalmasnak számított. Imák helyett marxista-leninista dogmákat zsoltosmáztak. Nem meglepő tehát, hogy a szocializmus összeomlása után virágozni kezdtek az egyházak, vallási közösségek, szekták. Az uralkodó vallás továbbra is a katolikus, de a legtöbb faluban legalább két templom van, egy katolikus és egy református.

A magyarok készséggel hisznek többféle istenben. Budapest utcáin már a krisnás csoportok is megjelentek. A sokszínűség egyetlen közös pontja: a legtöbb magyar szilárdan hisz az istenek sokféleségében, a lényeg, hogy mind magyar legyen.

Nemzeti ünnepek

A három legfőbb nemzeti ünnepből kettő sikertelen forradalomra emlékezik. Március 15-e az 1848-as forradalom kitörésének évfordulója, október 23-a pedig az 1956-os kezdeté. A harmadik ünnep augusztus 20-a, Szent István napja, a magyarok ekkor ünneplik a sikeres államalapítást. A középületeken mindhárom ünnepen nemzetiszín zászlók lobognak. Március 15-én az emberek a nemzeti trikólórt kis kokárda formájában a ruhájukon viselik. Október 23-án koszorúznak a legtöbbet a nemzeti sírkertben, augusztus 20-án pedig az év legnagyobb szabású tűzijátékának fényei sziporkáznak Budapesten a Duna fölött.

Mit hol kapni?

A kívülről számára több magyar szokás különösnek tűnik. Élelmiszerboltban természetes, hogy az árut a vevő kosárba gyűjtögesse, de valamiért a magyar könyvesboltok is ragaszkodnak ehhez.

A postai személyzet maga ragasztja fel az ügyfelek bélyegeit a levélre. Ha valakinek a sorban húsz levele van, mind a húszat kényelmesen felragasztják, a többiek meg várjanak a sorukra türelmesen.

Egy másik furcsaság, hogy mindenütt árulnak mézet. Néhány üveg mindig ott van a pénztárosnő (nyilván az ő férje a méhész) keze ügyében, olyan helyeken is, ahol az ember egyáltalán nem számít ilyesmire, pl. tisztítóban, üvegesnél, autószalonban és a postán.

Ami a hímezett terítőket és a hamisított márkás sportszereket illeti, ezek minden pesti aluljáróban kaphatók – amíg csak a rendőrség meg nem jelenik.

Humorérzék

A magyar humor három fő kategóriába sorolható. A legrégebbi a paraszti humor, amely a népmesékben és a mindennapi beszédben él. Valamivel újabb keletű az anekdotakincs. A harmadik fajta a 19. század végén jelent meg és azóta is diadalmasan hódít. Ez az urbánus műfaj a vicc, amelyet erőteljesen befolyásolt a zsidó humor.

A paraszti humor, különösen annak erdélyi, székely változata nagyon szellemes. Erdélyben a viccelődő, tréfás párbeszéd a napi társalgás része. Ilyen a süket halász címen ismertté vált párbeszéd is:

- Jó napot, sógor!
- Csónakot fódozok.
- Hát az öreg mit csinál?
- Kilyukadt a feneke.
- De szép szekere van kendnek!
- Magam teleltettem.
- De szép ökrei vannak kendnek!
- Magam csinálgattam.

- Sok szénája van még kendnek?
- Magam is megeszem.
- Bolond kend, sógor!
- Adjon isten kendnek is!

Anekdotákon alapul sok 19. századi regény és elbeszélés is. A nagy mesemondó, Mikszáth Kálmán valóságos irodalmi ékszereket alkotott azokból az

anekdotákból, amelyeket a klubokban összeszedgetett. Az egyik egy festőről szól, aki kivételes rajz tehetségét felhasználva hamisított egy százkoronás bankjegyet. A legelső alkalommal, amikor fizetni próbált vele, elfogták, de a végén mégis megúszta a börtönt, mert a bizonyíték eltűnt a rendőrszobáról. Hogyan történt ez? Az egyik rendőr őrmesternek nem volt elegendő aprópénze a hétvégére, megtalálta a hamis bankót a fiókban, és gyorsan zsebre vágta. Vasárnap kártyázni ment, és mivel nyert, hétfőn reggel első dolga volt visszatenni a pénzt. Igen ám, de két ötvenkoronást tett vissza a fiókba...

Az önironikus zsidóviccek a nagyarányú zsidóbetelepüléssel érkeztek Magyarországra, amikor az Osztrák-Magyar Monarchia engedélyezte a zsidók szabad letelepedését és költözését.

Halálos ágyán fekszik az öreg szatócs. Körülötte a családja. Elhaló hangon megszólal:

- Itt vagy drága feleségem, Mirjam?
- Itt vagyok, Sámuel, hol is lennék? – felel az asszony siránkozva.
- És te, leányom, Rebeka, itt vagy-e?
- Itt vagyok, papa, hogye lennék.
- Hát te, fiam, Slomo?
- Mind itt vagyunk, papa – mondja a fiú.

Mire az öreg szatócs felpattan az ágyból: – És akkor ki marad a boltban? – ordítja felháborodottan.

A hagyományos magyar viccek halhatatlan alakja a két öreg, idióta arisztokrata, Arisztid és Tasziló. Mivel az öreg és idióta arisztokraták már mind kihaltak, mindenki szabadon nevetget rajtuk és ostobaságukon.

A kommunista elnyomás idejében virágzottak a rendszerellenes politikai viccek:

Három bíró üldögél a Legfelsőbb Bíróság kávézójában. Egyikük hirtelen hangosan hahotázni kezd.

- Min nevet, kolléga? – kérdi a másik kettő.
- Csak egy... egy vicc... egy isteni vicc... – mondja amaz, amint levegőhöz jut.
- Na, mondja már, hadd halljuk mi is!
- Szó sem lehet róla! Épp most ítéltem miatta tíz évre valakit. (1950)

Új rab érkezik a cellába.

- Mennyit kaptál? – kérdezik a többiek.
- Tíz évet.
- És mit csináltál?
- Semmit.
- Az nem lehet. Semmiért csak öt év jár... (1952)

A politikai vicc mostanában ritkább, és színvonala is hullámzó. Időről időre feltámad egy bizonyos viccműfaj, mint például az "abszolút" vicc. Ki az abszolút apáca? Akinek már az anyja is apáca volt.

No és vannak a viccek, amelyek az ország gazdasági helyzetére vonatkoznak:

Az öreg paraszt el akarja adni a tehenét a szomszédnak. A tehén ára 100 dollár.

– Na és mennyi az magyar forintban? – kérdi a szomszéd.

– Hát kétszáz márka! (1990)

A magyarok nagyon szeretik a disznó vicceket. Ez egy ártatlan kis darab:

Állatorvos érkezik a faluba, hogy mesterségesen megtermékenyítse a teheneket. Az állatokat sorba állítják az inszemináláshoz, az állatorvos végigmegy a soron, és a hatalmas fecskendővel elvégzi a megtermékenyítést. Az utolsó tehen előtt elfogy a mag, az állatorvos összecsomagolja a holmiját, és indul az autója felé. A tehén megfordul, és panaszos hangon elbődül: – Na, hát még egy puszt sem kapok?

Szabadidő, szórakozás

A magyarok nagy játékosok, rengeteg szabadidős hobbijuk, kedvtelésük van. A tinédzserek szeretnek diszkóba járni, az idősebbek kicsípi magukat, és vasárnap délutánonként beülnek egy cukrászdába egy jóízű pletykálkodásra. Ha egy jó színdarab megy, hetekre előre nem lehet rá jegyet kapni. A koncertek is igen látogatottak. Népszerű az evezés és a horgászat. A kirándulásnak is nagy hagyományai vannak, ráadásul a budapestiek szerencsések, mert a budai buszok és villamosok végállomásánál rögtön kezdődnek az erdők és a hegyek.

Rengeteg a szenvedélyes brids-játékos, mások hetente járnak moziba. A sakk is tömegszórakozás. Jó időben a férfiak kint a parkokban sakkoznak. Az egyik népszerű budapesti termálfürdőben télen is lehet a szabadban fürödni. Ilyenkor a fürdőzőknek csak a fejük látszik ki a medencéből, és a víz felszínén lebegő sakktáblákon játszanak.

Ha valaki kora reggeli testmozgásra vágyik, válogathat az uszodák közül. A budapesti Lukács fürdő az írók és művészek kedvenc találkahelye évtizedek óta. Kicsit kopottas, de nagyon hangulatos. Úszkálás közben itt remekül meg lehet vitatni Wittgenstein elméleteit, és fölcsipegetni a legújabb irodalmi pletykákat.

A Balaton

A legtöbb magyar számára a hétvége szent. Télen a szülők szánkózni vagy korcsolyázni viszik a gyerekeket, nyáron pedig bepakolják az egész családot az autóba, és irány a Balaton, Közép-Európa legnagyobb tava. Jó időben szombat reggel vagy egymillió autó próbál eljutni ide. Sokaknak nyaralójuk van a Balaton mellett, akiknek meg nincs, azok kempingekbe tömörülnek vagy a zsúfolt strandokon tanyáznak naphosszat.

A Balatont "magyar tengernek" is nevezik. Az elnevezés valóban indokolt. Főszezonban a legnagyobb tóparti település, Siófok majdnem olyan zsúfolt, mint egy spanyol tengerparti üdülőhely.

A környékiek tisztas megélhetést húznak abból, hogy szobákat és házakat adnak ki a nyaralóknak. Ám mivel rengeteg nyugati turista csődül ide, a hotelszobák és a magánszállások lassan megfizethetlenné válnak a honiaoknak. Sok német és holland vásárol ingatlant a tó körüli falvakban, s ez úgy felverte az árakat, hogy étteremben enni már-már képtelenség.

A nyaralók nagyjából fele külföldi, általában német. A hosszú évek során, amíg a keletnémetek nem mehettek Nyugat-Európába, Magyarország, ezen belül a balatonparti kempingek nyújtottak kényelmes találkozóhelyet a kelet- és nyugatnémet rokonoknak. Akkoriban gyakrabban hallatszott a Balaton német neve, a Plattensee. A német turistaáradat kicsit csökkent, de azért a hirdetőtáblák többsége ma is német: "Zimmer zu vermieten!" (Szoba kiadó) olvasható rajtuk, és az árakat is német márkában állapítják meg.

Nyaralás

Minden magyar kíváncsi a nagyvilágra. A szocializmus évei alatt a magyarok a jugoszláviai és bolgár tengerparti üdülőhelyekre, télen pedig szlovák és lengyel síparadicsomokba jártak. Mostanában, ha tehetik, inkább Nyugatra utaznak.

Bárhová mennek, minden egyes szegletről tömérdek fotót és többórás videót készítenek, melyeken a család minden tagja szerepel. Szükség van a vizuális bizonyítékra, hogy ott jártak, legyen szó az Eiffel-torony tetejéről, a Piccadillyről vagy a Szent Márk térről. Persze igazi, hamisítatlan sós tengerben is imádnak fürödni.

A kevésbé jómódúak számára ott vannak a kisebb, kevésbé divatos magyarországi tavak és hegyek, a csórók meg mehetnek a nagyhoz falura. Egyébként még a budapesti guberáló, Bodó úr is kiveszi kényelmes szabadságát nyáron. Amikor megkérdeztük, hogyan tölti szabadságát, így válaszolt: – Reggel fölkelek, kimegyek a Klauzál térre, leülök egy padra és etetem a galambokat.

A Szabó család és a Szomszédok

Magyarok milliói hallgatják A Szabó család című rádiósorozatot, amelyben színészek nemzedékei játszottak, sőt, már ki is haltak belőle, mint például az eredeti Szabó néni, a legendás Gobbi Hilda. A sorozat nem végeérhetetlen dokumentumjáték az Oscar-díjas filmrendező, Szabó István családjáról, hanem a budapesti átlagemberek mindennapjairól szóló történet. A Szabó név ugyanis olyan gyakori Magyarországon, mint a hasonló jelentésű Taylor Angliában vagy a Schneider Németországban.

Ugyanilyen népszerű volt a Szomszédok című televíziós szappanopera, no nem az ausztrál, hanem a magyar, amelyet a felnőtt lakosság legalább 40 százaléka nézett.

Ma már minden magyar háztartásban van színes tévé. Amikor a Dallast vetítették, a nézők igen vegyes érzésekkel fogadták. Az amerikaiak elviselhetetlenül gazdagnak és szépnek tűntek, cseppet sem hasonlítottak a Szomszédok lakótelepi hőseihez. A Szomszédok óta a magyarok nagyot léptek előre; most már nekik is van napi szappanoperájuk: ez a Barátok közt.

Népszerűek az angol vígjátékok és a televíziós vetélkedők is, főleg azok, ahol a nyertes versenyző talicskával tolja haza óriási pénzgyerményét. A magyar televízió közelmúltjának legcsillogóbb sztárja a több show-t egyszerre bonyolító Friderikusz Sándor. Állítólag már intelligens emberi lényeknek is szokásukká vált, hogy őt nézzék.

Szex

A bulvársajtó olvasóinak napi tápláléka, a szexbotrány teljesen ismeretlen Magyarországon. A legtöbben persze megcsalják házastársukat, és ezt mindenki természetesnek tartja. Ha egy tiszteletre méltó, istenfélő, idősödő miniszter szeretőt tart, és gyermeke születik tőle, ez hosszú ideig titokban maradhat. Ha egy vezető politikus elcsábítja egy másik vezető politikus feleségét, ez az ő magánügyük és nem közbeszéd tárgya. (Persze lehet pletykálni róla, de a sajtó nem fújja fel, sőt nem is kezeli hírként.)

Egy vidéki színházi társulatnál a színészek elunták a kisvárosi egyhangúságot, és szerelmi viszonyokba bonyolódtak egymás férjével-feleségével. A keresztbe-kasul folytatott viszonyok eredménye válások, hisztérikus jelenetek, törvénytelen gyerekek és halálos fenyegetések sora, egyszóval teljes zűrzavar lett. A polgármester behívta a színidirektort a Városházára, és felszólította, hogy a szexuális szabadosságnak egyszer s mindenkorra vessenek véget. Mire a joviális igazgató széles mosollyal megjegyezte: – De polgármester úr, hiszen csak olyanok vagyunk, mint minden nagy család!

A Playboy magazin magyar kiadása egyszer megjelentette egy felmérés eredményét, mely szerint az átlag magyar férfinak élete során kilenc komolyabb szexuális partnere van, míg az átlag magyar nőnek hét. Ez csakis azt bizonyítja, mennyivel szégyellősebbek a nők, mint a férfiak.

A háború előtt minden magyar kis- és nagyvárosnak híres bordélyja volt. Ma már egy sincs belőlük, ellenben van rengeteg prostituált, akiknek mind jövedelemadót kell fizetniük.

A házasságkötés nélküli együttélést egyre inkább elfogadják, igaz, nem az egyházak, hanem a közvélemény "Lakva ismerszik meg az ember" – szól az indok.

Sokan kipróbálják, kevésnek sikerül.

Kultúra

Magyarország hosszú és vérzivataros történetében mindig kivételes szerepet töltött be az irodalom. Mind az 1848-as, mind az 1956-os forradalomhoz írók és költők szolgáltatták az eszmei előhangot. A magyar költő nem egyszerűen a szép szavak mestere, aki karosszékében üldögél a kertben a Múza csókjára várva. Nem, ő a nemzet lánglelkű vezére. Nem csoda tehát, ha minden magyar gyerek megpróbálkozik a versírással, és nem mozdonyvezető akar lenni, hanem arról álmodozik, hogy híres költő lesz. Ám a gyerekek sajnos elfeledkeznek a dolog tragikus oldaláról: a legtöbb magyar költő két végén égeti a gyertyát és ifjan éri a halál.

A katonaköltő Balassi Bálint (1554-1594) egy csatában megsebesült, és vérmérgezés végzett vele. Radnóti Miklóst (1909-1944) más elsőrangú költőtársaival együtt a nácik ölték meg. József Attila (1905-1937) öngyilkos lett, a vonat elé vetette magát. Zrínyi Miklóst (1620-1664) egy vadkanvadászat alkalmával ölte meg a vaddisznó. A mellbeteg Csokonai Vitéz Mihály (1773-1805) szeles időben mondott gyászbeszédet, és tüdőgyulladásába belehalt.

Az 1956-os forradalmat is írók kezdeményezték, sőt vezették. Később, amikor a szovjet csapatok leverték a szabadságharcosok ellenállását, sokukat bebörtönözték.

Az állampárt összeomlása után sok kiemelkedő író csatlakozott az újonnan alakult politikai pártokhoz, többen hivatalt, sőt parlamenti képviselőiséget vállaltak. Magyarország első szabadon választott köztársasági elnöke Göncz Árpád drámaíró, az angol-amerikai irodalom jeles fordítója lett.

A magyar költészet talán legragyogóbb csillaga Petőfi Sándor, akit a szabadságharc egyik csatája után egy kozák dzsidás ölt meg a szántóföldön 1849-ben. Óhaja teljesült, mert csatában akart meghalni a "szent világszabadság" eszméjéért. Őt nevezik a magyar Shakespeare-nek, mégis közelebbi képet kapunk róla, ha azt mondjuk, a magyar Walt Whitman és Thomas Jefferson volt egy személyben. Nemzedékek számára ő testesítette meg a tökéletes eszményképet, a hősiesség, a hazaszeretet, a tehetség, az önfeláldozás és bátorság mintaképét. Magyarországon több mint 500 utcát, 200 mezőgazdasági szövetkezetet, egy rádióadót, egy gőzhajót és egy hidat neveztek el róla.

Nélküle valószínűleg nem tört volna ki az 1848-49-es forradalom és szabadságharc. A magyar költészet leghíresebb verse Petőfi *Szeptember végén* című költeménye.

"Még nyílnak a völgyben a kerti virágok,
Még zöldel a nyárfa az ablak előtt,
De látod amottan a téli világot?
Már hó takaró el a bérci tetőt.
Még ifjú szívemben a lángsugarú nyár,
S még benne virít az egész kikelet,
De íme sötét hajam őszebe vegyül már,
A tél dere már megüté fejemet."

A világirodalom gyöngyszemeinek magyarra fordítása mindig a magyar költők és írók megtisztelő feladatai közé tartozott, és ugyanez az oka annak is, hogy a külföldi irodalmi óriásokat olyan jól ismerik itthon. A helyzet fordítva sajnos nem igaz.

Képzőművészet Magyarországon tehetséges festők, szobrászok egész sora dolgozik, de a tehetség önmagában nem elég: ha egy kis ország művésze világhírré tör, újtónak is kell lennie. Így került Moholy-Nagy László és az op-art atyja, Victor Vasarely a világ figyelmének középpontjába.

Csontváry Kosztka Tivadar 30 éves koráig patikus volt egy álmos kisvárosban, amikor 1880-ban megjelent előtte egy angyal, és megjósolta hogy ő lesz minden művészek legnagyobbika. Felhagyott mindennel, és megszállottan festeni kezdett. Egyszer elfújta a szél, amikor egy hegytetőn a három méter hosszú kifeszített vászonra akart tájképet festeni. Nem kellett volna a vászonba kapaszkodnia. Amikor 1918-ban meghalt, vásznait piaci árusoknak adták, hogy azzal takarják be standjukat. Szerencsére a festményeket egy ifjú gyűjtő

megvette, és azóta már a világon mindenütt kiállították őket. Csontváryt gyakran hasonlítják Henri Rousseau-hoz, bár a magyarok úgy vélik, Csontváry nemcsak tehetségesebb, hanem kicsit bolondabb is volt.

Film

A legismertebb kortárs magyar filmrendezők Szabó István és Jancsó Miklós. Számos díjat nyertek a legrangosabb filmfesztiválokon, így Cannes-ban is, sőt Szabó *Mephisto* című filmjéért Oscar-díjat is kapott. Amikor egyszer Federico Fellini kelet-európai filmeket nézett, megjegyezte: – Lehetett ott valami a levegőben.

A filmipar virágzásának titka a szocializmus alatt az állami tulajdonban és a támogatási rendszerben rejlett. Bár a filmek tartalmát erősen cenzúrázták, a kelet-európai rendezők viszonylag nagy pénzügyi szabadságot élveztek. Ha egy forgatókönyvet egyszer már elfogadtak, költségvetésükbe nemigen szólt bele senki. A szerencséseeknek, akik forgatási engedélyt kaptak, a bevételek miatt már nem kellett aggódniuk: a mozik ugyanis szintén állami tulajdonban voltak. Így az igazi művészek bátran hagyatkozhattak saját ihletükre.

A hőskorban akár húsz-harminc magyar filmet is készítettek egy évben. 1995-re ez a szám már csak egyjegyű volt. A szocializmus összeomlott, s úgy tűnik, vele a filmgyártás is. A fiatal filmesek mindent elkövetnek, de az újfajta kapitalizmusban a finanszírozás a legfontosabb művészeti ág.

Zene

A leghíresebb magyar zeneszerző valószínűleg Liszt, de ő túlságosan rátartí volt ahhoz, hogy Isten háta mögötti falvakba látogasson, ezért aztán magyar rapszódiait nem a megfelelő nyersanyagból alkotta. Kodály és Bartók esetében másként alakult, ők rengeteg eredeti magyar népzene gyűjtöttek, és ezek alapján alkották meg legjobb műveiket.

A magyarok elszánt zenerajongók. Egyedül Budapesten legalább húsz hivatásos és amatőr zenekar működik.

Mint a keleti blokk leginkább nyugatias tagját, Magyarországot már a hatvanas évek elején elérte a rockzene hulláma (Rock around the Block...), bár a hazai számok nemigen törtek ki az ismeretlenségből. Utoljára Lehár és Kálmán Imre operettjei értek el sikert a nemzetközi piacon.

Evés-ivás

Gulyás és egyéb veszedelmek

A nemzetközi gasztronómiában állítólag csak négyféle konyha számít: a francia, az olasz, a kínai és a magyar. A magyar konyha számtalan ínycsége képes felvonultatni, amelyet vagy itthon találtak ki, vagy Bécsből, Párizsból vagy az olaszoktól, az angoloktól, az oroszoktól, a szerbekről, netán a szlovákoktól kölcsönöztek. Ha megkérdezzük egy magyart, mi a kedvenc elege, biztos akad, aki azt feleli, hogy egy jó paprikás csirke vagy Esterházy rostélyos, de a legtöbben a töltött káposztára szavaznak, persze rengeteg tejföllel.

Ha tehetik, a magyarok jó sokat esznek-isznak. Minden különösebb nehézség nélkül képesek végigenni két teljes étkezést egy nap, ebédet és vacsorát is, hogy a közbülső kis tízóráiról és uzsonnáról már ne is beszéljünk. Ha betévedünk egy budapesti gőzfürdőbe, lenyűgöz a rengő hájak mennyisége.

Vidéken a férfiember egy kupica pálinkával kezdi a napot, a városban pedig erős kávéval. A reggeli kolbászból, sonkából, sajtból áll, bár van, aki a vajás kenyeret szereti mézzel vágy lekvárral. Terjed a müzlielés divatja is. A vasárnap ünnepnap, olyankor kakaó, tejszínhabos kávé és kenyér helyett kalács kerül az asztalra.

Leves nélkül nem ebéd az ebéd. Az éttermekben mindig legalább négy-ötféle leves szerepel az étlapon. Nyáron érdemes kipróbálni a hideg meggylevest. Ugyancsak ajánljuk a "korhelylevest" nagyobb ivászatok után, mert a savanyú káposztából készült levesnek állítólag kijózanító hatása van és a háborgó gyomrot is lecsendesíti.

Az édességek, sütemények sem hiányozhatnak az étlapról. A magyarok szeretik a rétest, a palacsintát és az osztrák típusú krémes cukrászsüteményeket, de két legnagyobb kedvencükkel a legnehezebb megbirkózni. A dobostorta tetején kemény égetettcukor-réteg van, a krémes pedig két lehetővékony térszlap között helyet foglaló krémtöltelékből készül. Ha óvatlanul, villával esünk nekik, tányérunk egy pillanat alatt disznóóllá válik – de megéri a fáradságot. Ha a könnyebb utat akarjuk választani, rendeljünk somlói galuskát.

Volt idő, amikor egy vegetáriánus minden további nélkül éhen halt volna Magyarországon. Ma már a legtöbb étterem kínál vegetáriánus fogásokat. Megjelent az első *halal* (muszlim) hentesüzlet is Budapesten, az egyébként egyhangú mellékutca lakosainak nem kis rémületére...

A gulyás körül egyébként félreértés van. Amit a párizsi, londoni vagy New York-i magyar étteremben gulyás címen kapunk, az a pörkölt. A gulyás ugyanis sűrű leves.

A hagyományos gulyás a pásztorok, vagy ha úgy tetszik, a gulyások alapellátmánya volt. Marhahúsból, hagymából, krumpliból és paprikából áll. A gulyás témájára persze számtalan variáció létezik, de az igazít sosem rántják be, és a paprika mellett az egyetlen megengedett fűszer a köménymag benne.

A magyar konyha a szegénységből virágzott ki: csak a legegyszerűbb alapanyagokból dolgozhattak, lisztből és krumpliból, így aztán a háziasszonynak roppant találékonynak kellett lennie, ha valami jót akart főzni. A magyarok ezt a viláért sem ismernék el, sőt, úgy vélik, szakácsművészetük módszerei következtében az ételek tápértéke a legmagasabb. Olaj helyett még mindig széles körben használnak zsírt, és vidéken máig szalonnazsírral kenik a reggeli kenyeret. A koleszterin kifejezés jószerivel ismeretlen.

Bor és pálinka

A 16. és 17. században a tokaji bort már minden európai király asztalán meg lehetett találni. A tokaji a "Királyok bora – a borok királya", a magyar borászok büszke elnevezése szerint. Schubert dalt is komponált a tokaji ünneplésére, Goethe Faustja ezt issza a pincejelenetben, még a filozófus Voltaire is szükségét érezte, hogy kifejtse róla nézeteit. "Serkenti az agysejteket" – vélekedett. Tokajnak ragyogó és dicsőséges a múltja. Igaz, a magyarok csak alkalmanként isszák, ők inkább a szárazabb és olcsóbb borokat szeretik az ország más bortermő vidékeiről. Borozót minden sarkon találunk. Ezek általában a pincében vannak, ahonnan a közönségnek időnként nehezebb esik a felszínre kapaszkodnia...

A pálinka színtelen égetett szesz, sárgabarackból, cseresznyéből, szilvából vagy más gyümölcsökből készítik, olyan erős, mint a vodka, de sokkal ízelesebb. A vegyes gyümölcsből készített otthoni változat még ennél is erősebb. Tiszta és átlátszó, mint a víz, de egy pohár után csak segítséggel tudunk hazamenni. Ez szervesen hozzátartozik a parasztok korai reggeliéhez, aki nem pálinkázik, az "anyámasszony katonája".

Az Unicumot, a népszerű gyomorkeserűt gyógynövényekből készíti a Zwack család. Egyik ősiük találta ki a gyógyszer gyanánt II. József császár számára. Sok magyar máig úgy hiszi, hogy *tényleg* gyógyszer.

Egészség és higiénia

A magyarok állnak az európai rák- és szívbetegségi ranglisták élén. Az átlag magyar férfi nem éri meg a 65. évét. A nők ennél nyolc évvel többet élnek. Egy 105 éves kivételt megkérdeztek, mi a hosszú élet titka. Azt válaszolta, hogy mindig nyugodtnak és higgadtnak kell maradni. Egy magyarnak már ez is kész varázslat.

A magyarok gyakran panaszkodnak, hogy annyit dolgoznak, hogy meghalni sincs idejük. Azért persze isznak, dohányoznak és idegeskednek is eleget. Tisztában vannak egészségtelen étrendjükkel, egészségtelen városi életmódjukkal, ezért mostanában igyekeznek többet úszni, fitnessprogramokhoz csatlakoznak, és kocognak.

Egy átlag magyar fürdőszobában nem találjuk az üvegcsék, tubusok, flakonok, sprayk és téglék olyan arzenálját, mint máshol. De azért a modern higiénia mégis beszívárog lassan. Amikor a magyar televízióban 1990-ben bemutatták az első amerikai stílusú mosóporreklámot, ahol fiatal női kórus zengte a márkanévet, az egész ország dőlt a röhögéstől. Mindenki nevetségesnek találta, hogy egy mosóporgyártó azt képzelje, hogy a termék attól fog jobban, hogy énekelnek róla.

A magyarok tévedtek. Néhány év alatt a nyugati reklámkampányok megtették hatásukat. A magyar televíziót és rádiót, csakúgy, mint szerte a világon minden mást, előzőnlőtték a reklámok. A fürdőszobapolcok is kezdenek megtelni.

A magyarok ezzel együtt is kevesebb szappant, fogkrémet és dezodort használnak, mint a nyugat-európaiak. A külföldiek nem egyszer panaszkodnak a buszokon, villamosokon, no meg az éttermekben érezhető sűrű emberszag miatt. Lehet, hogy a helyzet mégis fokozatosan javul, vagy az orrok lassanként elvesztik érzékenységüket.

Egészségügyi ellátás

Ha az embernek állandó munkahelye van, azzal társadalombiztosítás és társadalombiztosítási kártya is együtt jár. Ha ezt mutatjuk fel az orvosi rendelőben vagy a kórházban, akkor nem kell fizetnünk – csak ha tényleg meg akarunk gyógyulni... Ha tisztes egészségügyi ellátásban kívánunk részesülni, jobb, ha előkészítjük a nővérek és az orvosok számára a borraalót, amit ebben az esetben "hálapénznek" neveznek. Viszont ha fogorvoshoz kell mennünk, kontaktlencsére vagy szemüvegre van szükségünk, szerencsénk van, mert Magyarországon ezek igen olcsók. A magánfogorvosok már mind a legmodernebb nyugati anyagokat és módszereket alkalmazzák, ennek ellenére annyi olcsóbban dolgoznak, mint nyugat-európai kollégáik, hogy az utazási irodák "Csináltassa fogait Magyarországon!" túrákat szerveznek. Az osztrák határ mellett számtalan nagy fogklinika működik.

A kórházi rend mind a mai napig a régi, szinte feudális hierarchiára épül. Az orvosok az idősebb kollégák utasításainak engedelmeskednek, akik kórházi osztályokat vagy klinikai részlegeket irányítanak. A betegeket gyakran afféle kísérleti nyúlak tekintik, akiknek kötelességük némán, zokszó nélkül a folyosón várakozni, mert az orvos időbeosztása a beteg kényelménél és idejénél jóval előbbre való.

Magyarországon a betegeket szinte sosem tájékoztatják betegségük mibenlétéről. Ha valaki már menthetetlen, azt csak a hozzátartozóknak mondják meg. Ez nem tűnik méltányosnak, de a legtöbb magyar orvos azon a véleményen van, hogy csak a betegek elenyésző kisebbsége kíváncsi igazán az állapotára. Mivel pedig a kisebbséget nehéz felderíteni, nekik sem szólnak. Az orvosok inkább biztosra mennek.

Intézményrendszerek

Közlekedés

A tömegközlekedés, főként Budapesten, a világ élvonalába tartozik. A városközpontba minden külvárosból el lehet jutni busszal, villamossal vagy a három metróvonallal, amelyek közül az egyik Európa legrégebbi földalattija.

A vasúthálózat is fejlett. A MÁV, az állami vasúttársaság megbízható, bár a vagonok piszkosabbak, mint a szocializmus idejében – pedig akkoriban vasutassztrájk csak a történelmi filmekben létezett. Nyugat-európai mércével ínértve a jegyek még mindig olcsónak számítanak, igaz, ez tízszeresét jelenti a tíz évvel ezelőtti áraknak.

Ami az utakat illeti, négysávos autópályából mindössze néhány van az országban, s ezek minősége is kétes. Minden tél végén repedések, kátyúk, lyukak jelennek meg az utakon, amelyek megnehezítik a sofőr – és megrövidítik az autó – életét.

Mivel Magyarországon majdnem minden tél fogcsikorgató, a téli hónapok alatt igazi hősiesség kell a karbantartási szolgáltatások ellátásához. Ezzel együtt az elektromos vezetékek karbantartói, az úttisztítók, a vasutasok és a mentősök valódi hősök. Az elektromos vezetékek hibáit rekordidő alatt javítják ki. Az utakat sózzák, a havat takarítják. Ha Budapesten éjjel-nappal esik a hó, megjelennek az alkalmi munkások szedett-vedett hadai, ők lapátolják el a felgyülemlett havat az utakról. Imádkoznak is a további hóesésért, ami extra jövedelmet hoz számukra. Egy részük az év más részében papír- és üveggyűjtésből él. Az üveges italokért a vevők üvegbetétet fizetnek, de ha egy hajléktalan elég üres üveget talál, nem pénzért, hanem teli üvegért cseréli be.

Telefonok

A magyar telefontársaságot privatizálták ugyan, de a problémák mégsem oldódtak meg teljesen.

A téves kapcsolásokért a telefontársaság nem nyújt kártérítést. Ez is lehetne az oka annak, hogy a telefonálás nem a magyarok kedvenc időtöltése. Ám az igazi ok, amiért nem szeretnek telefonálni, az, hogy beszéd közben erősen gesztikulálnak, és szeretnek közben partnerük szemébe nézni. Így egy telefonbeszélgetés erősen frusztrálja őket.

Ha az ember telefonál és üzenetet hagy, a magyarok ritkán hívják vissza, noha üzenetrögzítőjük megígéri: "Amint tudom, visszahívom." Általában úgy vélekednek, hogy ez nem illetlenség: arról már mégsem tehetnek, ha a rögzítőjük hazudik.

Posta

A magyarok rossz levélírók. Az idősebb nemzedékek tagjai még csak-csak összehoznak egy oldalt, és az ifjúság romantikusabb egyedei is kiizzadnak pár sort magukból, amiről azt képzelik, hogy szerelmes levél. Ezzel szemben a kereskedelmi vállalkozások, cégek, kiadók és egyéb köztestületek soha egy sort sem írnak, sosem jelzik egy levél kézhezvételét, és a válasszal sem bajlódnak. Talán azért, mert félnek kiadni magukat...?

Ha netán mégis érkezik válasz, akkor is gyakran rossz a címzés. Azokat az utcákat, amelyeket a szocializmus alatt valamely történelmi példaképről neveztek el, a közelmúltban ismét átkeresztelték. Új össznépi szórakozás az utcanevek ellenőrzése a térképen vagy az utcajegyzékben. Egyedül Budapesten több mint 400 utca kapott új nevet. Képzeljük magunkat a postások helyébe...

Persze dönthetünk úgy is, hogy hagyjuk a levelezést, és inkább telefonálunk. De vigyázat! A telefonszámok jó része – rejtélyes technikai okoknál fogva – szintén megváltozott... Komoly fegyverténynek számít, ha egyszer tényleg sikerül elcsípni egy ismerőst.

Oktatás

Óvoda után, hatéves korban kezdődik az igazi tanulás. A régi világban a gyerekek tízéves korukig elemi iskolába jártak, utána pedig legtöbbjük polgáriba vagy gimnáziumba ment a következő nyolc évre. A szocializmus alatt ezt megváltoztatták: mindenkinek kötelező volt a nyolcéves általános iskola, utána mehetett négy évre gimnáziumba vagy szakközépiskolába. A gimnázium vagy a humán vagy a reál tantárgyakra koncentrált.

1990 óta egyes iskolák – főleg az egyháziak – visszatértek a régi rendszerhez. Az iskolaválaszték elég széles, még angol, német vagy francia nyelven is folyik néhány helyen az oktatás. Számos gimnázium-típusú intézménybe írathatók a csemeték, van képzőművészeti, zenei vagy matematika tagozat is. A diákok 18 éves korukban leérettségiznek; ezen a vizsgán a természettudományok, a magyar nyelv és irodalom, idegen nyelvek és a történelem is helyet kap.

Az oktatás mindig erőssége volt a magyar kultúrának. Bár a körülmények változnak, elkötelezett és kreatív tanárok mindig vannak, csakúgy, mint különöc zsenik. Nem ritka, hogy valaki egyetemi tanári fokozattal tanít egy elit középiskolában.

Bár a jog máig nagyon népszerű, a magyar fiatalok manapság inkább a pénzügyi és kereskedelmi tanulmányoktól remélnek biztos jövőt, és mindannyian szeretnének egy darabig valamely nyugati egyetemen vagy főiskolán tanulni. Nagy szerencsájukra a korábbi emigráns nemzedékek, akik külföldi egyetemeken és kutatóközpontokban dolgoznak, fiatal honfitársaikat ösztöndíjakkal és meghívásokkal segítik. Az amerikai-magyar multimilliomos Soros György egész ösztöndíjrendszert alapított fiatal magyar tehetségek számára Oxfordban és más egyetemeken. Budapesten is alapított egy egyetemet Central European University néven azok számára, akik Kelet-Európa gazdaságát és kultúráját kívánják tanulmányozni.

Az elmúlt évek során körülbelül háromezer magyar kutató telepedett le tartósan külföldön a kutatások finanszírozásának nehézségei miatt (a GDP 4 százalékát fordítják erre). Az agyelszívást egyesek jó dolognak tartják, hiszen a "mi embereink" ott vannak külföldön, így még több meghívást küldhetnek az itthoniaknak, értékes orvosi és laboratóriumi felszereléseket adhatnak át, sőt ha netán egyik-másikuk még Nobel-díjat is szerez, az tovább javítja majd a magyarokról kialakult képet.

Sorkatonai szolgálat

1989 előtt a kétéves kötelező katonai szolgálat az egészséges, 18 évet betöltött fiatalembereknek nem jelentett mást, mint kiképzést, krumplipucolást és részvételt az ideológiai szemináriumokon.

A katonaság ma is kötelező, ám mindössze 6 hónapra, és ez alatt a katonák számítógépes oktatáson, teherautó-vezetési és angol nyelvtanfolyamon vesznek részt. Ha egy ifjú nem kíván részt venni a kora reggeli futásban, visszautasíthatja. A nyugdíjazott kommunista kiképzőtisztek meg téphetik a hajukat, hogy ez a sok lekvár ugyan hogy győzi majd le az ellenséget. Még a szocialista eszmék bölcsességével sem vétezik fel magukat! De a hadsereget modernizálni kell. Magyarország belépett a NATO-ba, ahol a szocializmust és a krumplipucolást nem tekintik katonai követelménynek: ezért megkezdődött a fizetett hivatásos fegyveres testület első tagjainak toborzása.

Bűn és bűnhődés

Szabálysértés

Szabálysértésnek minősül, ha valaki rendőri igazoltatásra nem tudja a személyi igazolványát felmutatni. Mindenkinek van igazolványa, amit mindig magánál kell hordania. Ez nem túl bonyolult, ha az ember pólóban és rövidnadrágban sétál, de kissé nehézkes, ha például a Balatonban úszik.

A részekkel nem sokat teketóriáznak. Elviszik őket a detoxikáló állomásra, ahol gyomormosást kapnak, amelyet, ha tudják, ki kell fizetniük.

Közlekedési szabályok

A közlekedési szabályokat nagyon szigorúan veszik. Némely magyar úgy vezeti az autóját, mint ősei a lovakat: teljes erőből egyenesen egymás ellen a pusztán. A magyar utak ugyan nem katasztrofálisan rosszak, versenyzésre azért alkalmatlanok. Így aztán rendőrségi kamera várja a gyorshajtókat számos száguldásra csábító útszakaszon, és nyomukban ott állnak a közegek is. Egyes autóvezetők CD-ket aggatnak a visszapillantó tükörre, abban a reményben, hogy a csillogás elvakítja a radart. Ez néha működik, néha nem.

Lakott területen kívül is kötelező napközben tompított fényszóróval közlekedni. Ráadásul aki vezet, egyetlen korty alkoholt sem ihat. Egy cseppet sem. Ennek következtében rengeteg fajta finom gyümölcslevet lehet kapni a kocsmákban, kávéházakban és éttermekben.

A rendőrség

A magyar rendőrség nem udvarias világfiakból áll. Ráadásul szeretik hatalmukat fitogtatni. Ez alkalmanként azt a célt szolgálja, hogy kissé kiegészítsék alacsony fizetésüket. Kisebb közlekedési vagy parkolási vétségért a közelmúltig helyszíni bírságot is kiszabhattak; ám a kötelezően adandó nyugtáról a közeg néha megfeledezett, és egyszerűen zsebre vágta a pénzt.

Ha jókedvükben vannak, kedvesek és barátságosak is tudnak lenni. Vannak köztük pocakos, atyáskodó típusok, akiknek sörhasa ráomlik a szolgálati fegyvert tartó derékszíjra – minden rendőr pisztollyal jár – mások hosszú hajú fiatalok, akikről nehéz elképzelni, hogy rendet teremtenének egy komolyabb verekezésben. Nem is olyan szigorú számukra a szolgálati fegyelem, mint nyugati kollégáinknál: munka közben akár a minisztérium előtt őrt állva is dohányoznak, és fagyaltot nyalogatnak járőrözés alatt.

Nem könnyű manapság rendőrnek lenni Magyarországon. Elég súlyos probléma a bűnözés. Hihetetlen méreteket öltött az autólopás, különösen azóta, hogy egy bolgár banda elkezdett viaszmasolatokat készíteni az autók benzintartályzárjáról, amelynek segítségével körülbelül három perc alatt lehet elkészíteni a helyszínen a kulcsot. Mivel a legtöbb külföldi vízum nélkül léphet Magyarországra, rengeteg román, ukrán, orosz, albán és közel-keleti bűnöző működik a nagyvárosokban. Az alvilágnak vannak a legjobb fegyverei, járművei és mobiltelefonjai, a rendőrség régi, leharcolt autókkal és elavult felszereléssel próbálja utolérni őket. Mivel a fizetésük is felháborítóan alacsony, senki nem csodálkozik, hogy nem a legmagasabb IQ-val

rendelkezők csatlakoznak a testülethez. A milliányi rendőrvice közül nem egy ezt illusztrálja: "– Miért járnak a rendőrök mindig párban járőrözni?"

– Mert az egyik írni tud, a másik meg olvasni."

Börtönök A legtöbb magyar börtön régimódi büntetés-végrehajtási intézet. Rabnak, börtönőrnek egyaránt kényelmetlen. A régi börtönök zsúfoltak, újakra volna szükség. Persze annyi minden másra is, például utakra, hidakra, iskolákra, kórházakra...

Kormányzat és politika

Magyarország nagy szerepet játszott az úgynevezett Vasfüggöny lebontásában. 1989-ben vezették be a nyugati stílusú demokratikus politikai rendszert, a régi elnöki tanácsot felváltotta az új államelnökség. Négy évtizedes diktatúra után új törvények tették lehetővé rivális politikai csoportosulások megalakulását, így jöttek létre a pártok. 1990 márciusában a Magyar Demokrata Fórum a szavazatok majdnem egynegyedét nyerte a választásokon, valamivel többet, mint a Szabad Demokraták Szövetsége. A kisgazdapárt, a szocialisták, a kereszténydemokraták és a fiatal demokraták egyenként mind körülbelül a szavazatok 10 százalékát kapták. Az MDF koalíciót hozott létre a kisgazdákkal és a kereszténydemokratákkal. Négy évvel később, 1994 májusában a többség a kormányzó koalíció ellen szavazott. A szocialisták így elsőprő győzelmet aratva alkothattak kormányt, és koalícióra léptek a Szabad Demokraták Szövetségével.

Pár hónap elteltével a magyarok ebben a kormányban is csalódtak, tehát 1998-ban a Fiatal Demokraták Szövetségét juttatták kormányra. A gyors kiábrándulás a magyar nemzet egyik erőssége.

Rohadjanak békében

Ahogy Angliában van kivénhedt szamarak ispotálya, úgy Magyarországon is létezik kimustrált kommunista szobrok lerakata. Amikor 19139-ben a szocializmus összeomlott Magyarországon, elhatározták, hogy e politikai indíttatású, ideologikus és immár fölösleges műalkotásokat el kell távolítani a közterekről. Kihaszználhatták volna az alkalmat, és beolvaszthatták volna a bronzot, a kőszobrokat pedig szemétre hajíthatták volna, de ehelyett Budapest egyik peremkerületében egy szoborparkban sorakoznak a Marx-, Engels-, Lenin- és Sztálin-szobrok a kommunista mozgalom kisebb alakjainak szobraival együtt, ízléses csoportokba rendezve.

Az állandó kiállítás legfőbb célja az volt, hogy a jövő nemzedékeknek bemutassa, milyen is volt a diktatúra művészete. Emellett meg kívánja őrizni a művészi eredményeket képviselő szobrokat anélkül, hogy üzenetüket komolyan venné. A szoborpark magánvállalkozás, nagyon népszerű a külföldi turisták körében. Belépti díjat kell ugyan fizetni, de a jegyek olcsók és a szuvenírbolt is hozzájárul az üzlet sikeréhez. Az aprócska Lenin-mellszobrok és kommunista mozgalmi indulók mellett a látogatók emlékebe megvásárolhatnak egy lezárt konzervdobozt, amely a rányomtatott papír tanúsága szerint "A kommunizmus utolsó leheletét" tartalmazza.

Bürokrácia

Hivatalos ügyet intézni nem nagy öröm Magyarországon. Általában várni kell, még akkor is, ha megbeszélte időpontra megy az ember. Amikor nagy sokára sorra kerül az ügyfél, kétféle hozzáállással találkozhat: 1. "Itt én vagyok a főnök, legjobb, ha azt teszi, amit én mondok." 2. "Látom, ön úriember, én meg csak egy szerencsétlen kis hivatalnok vagyok, de ebben a hivatalban a sorsa az én kezemben van." Ilyenkor leghelyesebb nagyvonalúan udvariasnak lenni, mert ez néha segít.

A magyarok rugalmasan kezelik a munkaidejüket, amely amúgy is szabálytalan és logikátlan. Nem egyszer megtörténik, hogy az ügyfél jó időben érkezik a hivatalba, amikor mondjuk két óráig tart a munkaidő, és az ajtót ennek ellenére zárva találja, holott még csak dél van. Az ajtón cédula: Elnézést kérünk, munkaerőhiány miatt a mai napon az ügyfélfogadás déltől szünetel. (Munkaerőhiány?! Ugyan! Szabóné korábban ment el, mert el kellett hoznia a gyereket a balettóráról.)

Ha fontos, esetleg bonyolult ügyet kell elintéznünk, legjobb, ha kéznél van egy boríték, némi készpénzzel kibélelve. Egyszerűbb ügyeknél a bürokratikus szövevényt apróbb ajándékokkal is átvághatjuk; ilyenkor elegendő egy üveg ital vagy egy doboz csokoládé.

Üzlet

A magyar munkaerő

A statisztikák szerint Kelet-Európában a magyarok töltik a legtöbb időt munkával. Sajnos azonban a hosszú munkaidő nem feltétlenül jár együtt magas produktivitással. A magyarok sejtik, hogy munkájuk intenzitásával valami nincs rendben; a GDP csökken, a fogyasztás meg növekszik. Azt is nehéz megérteni, hogyan fogyaszthatnak mind többet és többet, amikor egyre kevesebbet és kevesebbet termelnek. A közgazdaság csodás tudomány.

Az előítéletek rabjai azt a következtetést vonják le ebből, hogy a magyarok lusták – de nincs igazuk. A magyarok nagyon is szorgalmasak, ha éppen úgy adódik. A fizikai munkát végzők, a parasztok és a magánvállalkozók láthatóan keményen dolgoznak. De az irodai dolgozóknak a kemény munka gyakran csak hosszú munkaidőt jelent, amely alatt nem sokat végeznek. Hol lehet még látni postáskisasszonyt, aki telefonon diktál süteményreceptet a barátnőjének: "Végy négy tojást, drágám...", miközben sorban állnak az ügyfelek?

A szocializmusban az emberek nem érezték, hogy a saját maguk vagy akár a családjuk hasznára dolgoznak, inkább az államnak termeltek. Ezért aztán a legtöbben energiájukat a második vagy feketegazdaság számára tartogatták. Az elbocsátás nem volt igazán nagy fenyegetés, aránylag könnyen talált az ember másik munkát magának. Most viszont lassacskán hozzá kell szokniuk a kapitalista munkarendhez: aki nem dolgozik megfelelően, azt elbocsátják.

Az alacsony bérek és a megélhetés magas költségei miatt sok magyar még mindig két vagy több állást vállal, s hogy bele ne gebedjen, minimális energiát fektet csak a ínunkába. "Kis pénz – kis foci", ahogy a legendás futballista, Puskás Öcsi mondta valaha.

A privatizáció és a kapitalizmushoz való visszatérés már csaknem befejeződött. A multinacionális cégek és más nyugati vállalatok, amelyek megtelepedtek és gyárat is alapítottak Magyarországon, új munkamódszereket, modern felszerelést, technológiákat és üzleti fogásokat hoztak magukkal. Megközelítőleg 17 milliárd dollárt fektettek be, és ez tette lehetővé Magyarország számára, hogy eséllyel próbálkozzon az Európai Unióba és a 21. századba lépni.

Vállalkozói típusok

A magyar vállalkozók fajtájának több típusa létezik. Először is van a korábbi kommunista pártfunkcionárius – immár korosodó fajta – és nyugati üzleti tanulmányokat végzett fiai, lányai. Ők megőrizték vagyonukat és pozíciójukat azzal, hogy ejtőernyősként érkeztek vezető állásokba. A valaha volt ismert politikai bizottsági tagok vagy pártvezetők most nagyvállalatok igazgató tanácsi névsorában bukkannak fel. Az ember nem tudja, ki rejtőzik a név mögött: maga az immár joviális kapitalistává avanzsált vén gazember, aki persze még mindig nem beszél egyetlen nyugati nyelvet sem, vagy hihetetlenül jól öltözött szakértő fia.

A második a tehetséges technokrata, aki bármit csinált valaha, mindig jól csinálta, ezért töméredek tapasztalata van. Ezen típus tagjai zömmel a harmadik világ országaiban vagy a volt Szovjetunió minden sarkában dolgoztak. Öltözködésük talán nem mindig kifogástalan, de a keleti piacok megszerzésében kulcsszerepet töltenek be.

A legújabb fajta már teljesen elnyugatiasodott; lehetetlen megkülönböztetni bármely más nemzetbeli üzletembertől. Menő autója van és újfajta szokásai, például squash-t játszik vagy fitneszterembe jár. Eszelős pénzekért dolgozik, és kacsalábon forgó házban lakik. Néhány jó magyar szokását azért megtartotta: mindig egy árnyalattal pimaszabb a kelleténél, és rendszeresen elkésik.

A nők és a hierarchia

Az üzletemberek Magyarországon nagyon komolyan veszik a pozíciójukat, amolyan régimódi és nagyon közép-európai módon. Az alacsonyabb beosztásban lévő előre köszön a magasabb beosztásúnak, ha a folyosón találkoznak, még ha az előbbi sokkal idősebb is. Mindez nem érvényes, ha egyikőjük nő, mert a lovagiasság szabályai Magyarországon a dolgozó nőkre is érvényesek, akkor is, ha az illető hölgy sikeres, magas pozíciót tölt be és jól keres.

A nők egyenrangú felek az üzleti életben, sokan töltenek be vezető pozíciót nemcsak a kereskedelemben, hanem az iparban is. A pozíció manapság a képzettségen, a hozzáértésen, az ügyességen és az akaraterőn múlik.

Tárgyalások

Az "Idő pénz" mondás Magyarországon nemigen érvényesül. Tálán azért, mert az elmúlt negyven évben ez nem volt igaz. Az üzleti tárgyalások, értekezletek hosszúak, mert a magyarok szeretnek beszélni, és attól félnek, hogy a rövid hozzászólást nem veszik olyan komolyan, mint a bő lére eresztettet.

A megbeszéléseket gyakrabban tartják az irodában, mint étteremben, bár lassan teret nyer az üzleti ebéd is. Amikor magyar barátunk vagy üzleti partnerünk azt javasolja, hogy menjünk el ebédelni, azt gondolhatnánk, ha elfogadjuk a meghívást, a meghívó fizet. Ezzel szemben a magyarok úgy vélik, a meghívással a meghívott azt is elfogadta, hogy ő fizet. Így azután, amikor a számla megérkezik, semmi értelme erőszakoskodni a költségek megosztásán – hacsak nem vagyunk éppen harcias kedvünkben.

Papírmunka

A kommunista hatóságok veszélyes dolognak tekintették a fénymásolást (tiltott politikai szövegeket lehetett így terjeszteni), ezért a fénymásolók szabad használata viszonylag újdonság Magyarországon. Nem csoda, ha a gépeket agyonhasználják. A magyar mérce szerint egy másolat nem másolat, két másolat már fél siker, négy másolat már talán egy másolat... de, mint tudjuk, egy másolat nem másolat... Ugyanez a helyzet a faxokkal. Akinek van, megállás nélkül nyúzza.

Nyelv és gondolkodás

Hunglish

A magyar hihetetlenül gazdag és változatos finnugor nyelv, amely szerkezetében a finnel és néhány más kisebb nyelvvel áll rokonságban, de rengeteg latin, germán és szláv kölcsönszót használ.

A technikai és társadalmi újításokkal az angolszász világ folyamatosan támadja a magyar nyelv integritását. A nyelvőr mozgalom e támadásokat próbálja kivédeni, és a puristák elszántan hadakoznak az idegen szavak

áradata ellen. Sikerrel tisztították meg a sport nyelvezetét: kigyomlálták a francia kifejezéseket a vívás és az angolokat a futball nyelvéből; így lett az asszóból csörte, a futballból labdarúgás. Ám a komputer technológia terjedésével a nyelvőrök dolga is nehezedik. Már a boltok felirataiban is felbukkannak az angol szavak: megjelent a *shop*, a *pub*, a *house* és így tovább.

Bizonyos angol szavakat a magyar társalgásban jellegzetes kifejezőerejük miatt használnak. Gyakrabban esik szó a *fair play*-ről, mint nyílt kártyákról, elegánsabb dolog a *"fitness"*-be menni, mint tornaterembe, és egy ügynök is mennyivel jobban érzi magát termékmanager-ként...

Cserébe a magyarok is adtak ezt-azt saját szókincsükből az angol nyelvnek. A magyarországi Kocs közsgben gyártott népszerű fogat nevéből származik az angol *coach* szó. A *dolman* kifejezés is a magyar huszárok egyenruhájának felső részéről, a dolmányról kapta a nevét az angolban. No és ne feledjük huszár (angolul *hussar*) szavunkat sem, amely a hozzá kapcsolódó délceg, vitézi asszociációkkal együtt szintén a magyar nyelvből származott oda.

Ükapák és szépanyák

A magyar nyelv szókincse bizonyos területeken még változatosabb, mint a szintén híresen gazdag angol. Az egyik a rokoni kapcsolatok területe. Az ember fiútestvére fivér, ez idáig rendben van. De fiatalabb fivére öcs, az idősebbik meg báty. Hasonlóan, fiatalabb lánytestvérünk a húgunk, az idősebbik meg a nővérünk.

Unalmas ismétlődéseket a magyar nem ismer. Apánk apja a nagyapánk. De nagyapánk apja más nyelvektől eltérően nem a *nagy-nagyapánk*, hanem a dédapánk, az ő apja pedig az ükapánk, az övé pedig a szépapánk. Ugye szép? Hát nem szebb, mint az, hogy *nagy-nagy-nagy-nagyapánk?! Nyelvtanulók ne csüggedjenek.*

Suksükölés és tájszólás

A tájszólást senki nem ítéli el, és ez társadalmi pozíciót sem jelöl. Ugyanakkor Magyarországon senki nem mehet rádiósnak vagy televíziósnak, ha csak a legcsekélyebb tájszólás is érződik a kiejtésén. Kivétel ez alól néhány mezőgazdasági vagy kertészeti műsor. Viszont senki nem néz le egy egyetemi professzort, ha szülőföldjének dialektusában ad elő.

A helytelen magyar beszéd más dolog. A szocializmus időszakában egészen egyszerű származású, tanulatlan emberek is magas polcra kerülhettek, és beszédeik, rádió- és tévéinterjúik teli voltak haj meresztő nyelvtani és stílusbeli hibákkal. Őket nevezték az emberek a "suksükölő bunkóknak", mert a helytelen esztétizációk használata műveletlenségüket domborította ki. Egyszerű emberek ma is kerülhetnek a csúcsra, bár kevésbé jó pártkaderségük vagy rendőrségi besúgásaik jutalmául, sokkal inkább tehetségük és kemény munkájuk révén. Ők rendszerint veszik a fáradságot, hogy elsajátítsák a nyilvánosság előtti beszéd tudományát, mert nem akarnak a "suksükölő bunkók" közé tartozni.

Közmondások, szállóigék

A magyar közmondások kincsestára, akár a Biblia: korlátlanul meríthetünk bölcsességéből akár azért, hogy nézeteinket alátámasszuk, akár azért, hogy pontosan az ellenkezőjének igazát erősítsük meg.

"Ha malacot ígérnek, zsákkal forgolódjál", ajánlja az egyik közmondás, míg a másik figyelmeztet: "Aki sokat markol, keveset fog."

Komoly veszteség vagy baj esetén a magyarok az 1526-os katasztrofális mohácsi csatavesztésre – más néven a mohácsi vészre – hivatkoznak, amelyet mintegy másfél évszázados török megszállás követett az ország legnagyobb részén, mondván: "Több is vészett Mohácsnál." De együttérzésüket kifejezésre juttathatják egy sokkal újabb keletű szállóigével is: "Úgy szép az élet, ha zajlik..."

Társalgás és gesztusok

Írországhoz hasonlóan Magyarországon is nyert ügye van a jó svádájú embernek. A vidéki kocsmákban nagy becsben tartják az anekdotázó ivócimborát. A jó társalgó rengeteg vacsorameghívást kap.

Szinte nincs olyan téma, amit ne lehetne megvitatni. A kommunista diktatúra legsötétebb éveiben nem lehetett vitatkozni a szocializmusról. A puha diktatúra időszakában ez már nem járt kockázattal, de véleményét senki nem jelentethette meg írásban. Manapság nincs többé tabu. Még csak rossz modorra sem vall, ha valakinek a fizetéséről vagy a jövedelméről érdeklődünk. Persze ha így teszünk, ne csodálkozzunk, ha tőlünk is megkérdezik ugyanezt.

Megszólítás

A magyar nyelv nehézsége némileg megnehezíti a külföldiek életét, különösen ha megszólításra kerül sor. Persze aki veszi a fáradságot, és megpróbál magyarul beszélni, annak általában megbocsátják a hibákat. Az ilyen erőfeszítés mégiscsak tiszteletre méltó.

A gyerekeket, a barátainkat és azonos nemű, korú és rangú ismerőseinket tegezhetjük. Ilyenkor az igéket is a tegezés szabályai szerint ragozzuk. Az idősebbekkel, a távoli ismerősökkel és a magasabb beosztásúakkal magázódunk. Persze az sem mindegy, azt mondjuk-e *maga*, vagy hogy *Ön*.

A legnagyobb magyar szatirikus író, Karinthy Frigyes írt egyszer két úrról, akik nincsenek pontosan tisztában azzal, vajon tegeződnek-e egymással. Az egyik szeretné figyelmeztetni a másikat, hogy egy bogár pottyant a kabátjára, ám nem tudja, hogyan szólítsa meg. Egyre azt ismételi, hogy "vigyázzunk... egy bogár mászik a kabáton".

A magyar nyelvben nincsenek nyelvtani nemek. A személyes névmás egyetlen szóval fejezi ki a hím-, a nő- és a semlegesnemet. Ha egy magyar nyelvű beszélgetést hallgatunk, hosszú percekig is eltart, míg rájövünk, férfiről, nőről vagy esetleg egy kutyáról folyik-e a szó. Ezért aztán a magyarok, ha angolul beszélnek, folyton fölcserélik a "he" meg a "she" névmásokat. George Mikes, a humorista is észrevette, milyen könnyen keveri össze a nemeket egy magyar pillanatnyi figyelmetlenségében, s írt is erről egy szellemes kis humoreszket *A hölgy a nagyapám* címmel.

Káromkodás

A magyar a világ egyik leggazdagabb nyelve, már ami a szitokszavakat illeti. A Taxisofőr fohásza negyven szóból áll ismétlés nélkül. Izraelben, ahol nehéz dolog cáromkodni, mert a modern héber nyelv az Ótestamentum szavaira épül, egyesek magyarul cáromkodnak.

A magyarok szerint nem való igazán száftosan cáromkodni hölgyek füle hallátára, ezért léteznek enyhébb, hölgytársaságban is alkalmazható változatok. De még a legszelídebb magyar szitkozódás is bővelkedik szemléletes képekben. Ha például ujjunkra csapunk a kalapáccsal, ezt mondjuk: "Azt a fűzfán fűtyölös rézangyalát neki!" Ha ez nem ereszt ki mérgünk gőzét, akkor ugyan micsoda?

A becézésnek is számtalan változata van. A házaspárok gyakran szólítják egymást "kutyuskámnak", "arany mucuskámnak" és "pintyőkémnek". Egyszer egy utazó ügynök megszállt egy hotelban. Az egész napos kimerítő munka után alig várta, hogy alhasson egyet, de le sem hunyhatta a szemét, mert a papírvékony falon áthallatszott a szomszédból egy szerelmespár turbékolása. "Kié ez az édes, kerek kis popsi? – tudakolta folyvást egy negédes hang. A végén az ügynök nem bírta tovább, ököllel ütni kezdte a falat, és átordított: – Ne töketlenkedjen már, döntse el, kinek a segge az, és tünjenek végre aludni!"

Gesztusok

A magyarok sokat gesztikulálnak, de ezek legtöbbje nemzetközi jelzés, mint például a fölmutatott hüvelykujj. A "V jel" jelentése némileg erőteljesebb Magyarországon, mint másutt. Két ujj helyett a magyar az alkarjait keresztezi. Ez az évszázados török kivégzési módra, a karóba húzásra utal. A többbit elképzelhetjük.

Ha egy magyar átkozódni akar, a hagyományos olasz gesztust alkalmazza: ökölbe szorított kéz, fölfelé meredő középső ujj. Használatos az egyszerű kelet-európai változat is: feltartott ököl. Jelentése ugyanaz.

Léteznek még csak errefelé használt gesztusok, amelyek maguktól értetődnek. Ha például egy magyar azt akarja jelezni, hogy valaminek vége, nyújtott tenyérrel ismételt vízszintes mozdulatot tesz. Ez jelenti azt is, hogy örül, mert a munkát elvégezte, de azt is, hogy szomorú, mert visszavonhatatlanul vége.